

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv divadelní instituce na utváření hodnot středoškolského studenta

Vypracoval: Ing. Hana Častoralová
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 20. června 2016

Hana Častoralová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě chci poděkovat paní PhDr. Olze Vaněčkové za velmi vstřícný přístup, přísný, ale odborný dohled, kritické postřehy, metodickou pomoc a čas, který mi ochotně věnovala při zpracování mé bakalářské práce.

Rovněž chci poděkovat panu řediteli Jihočeského divadla, p.o., MgA. Lukáši Průdkovi, že mi umožnil v prostorách Jihočeského divadla provést výzkum mezi diváky - středoškoláky a zároveň, že mě uvolňoval v rámci možností z práce v době psaní této práce, uvaděčkám Jihočeského divadla za pomoc při distribuci dotazníků středoškolským studentům z řad diváků a kolegům z práce za jejich pochopení, empatii a altruismus.

Můj dík patří i ředitelům a pedagogům vybraných středních škol v Českých Budějovicích, jejichž studenty jsem zahrnula do svého výzkumného šetření, za pomoc i ochotu, s jakou umožnili vyplňování dotazníků svými studenty.

A v neposlední řadě musím moc poděkovat své rodině. Manželovi a dětem za jejich trpělivost a samostatnost v době, kdy jsem svůj čas věnovala psaní této práce, svojí mamince, že mi pomáhala v tomto čase s péčí o rodinu, a svojí sestře za pomoc při prvotním zpracování dotazníků i závěrečné revizi textu.

V Českých Budějovicích, dne 20. června 2016

Hana Častoralová

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem Vliv divadelní instituce na utváření hodnot středoškolského studenta se zabývá procesem formování hodnot dospívajících a faktory, které tento proces ovlivňují, se zaměřením na analýzu vlivu divadelní instituce. Teoretická část je věnována charakteristice období dospívání z hlediska biologických, psychologických a sociálních změn. Následuje vymezení pojmů hodnota, hodnotový systém, krize hodnot, výchova a hodnotová výchova a proces socializace. Zvláštní pozornost je věnována formování hodnot v období dospívání. Celá část je ukončena definováním vlivu prostředí na tvorbu hodnot se zaměřením na prostředí kulturní. V praktické části jsou popsány východiska a zpracovány výsledky provedeného výzkumu, při kterém byly formou dotazníkového šetření zjišťovány vzájemné závislosti a míry vlivu divadelní instituce na formování hodnotového systému respondentů – středoškolských studentů.

Klíčová slova: hodnota, formování hodnot, hodnotový systém, hodnotová orientace, potřeba, zájem, výchova, vzdělávání, socializace, prostředí, divadelní instituce, období dospívání, dospívající

ABSTRACT

The Bachelor thesis „The influence of theater institution on forming of values of secondary school students“ deals with the process of forming the adolescents' values as well as with factors which have got influence on this process, focused on the analysis of theatre institution influence. Characteristics of the adolescence in light of biological, psychological and social mutation is dealt with in the theoretical part, followed by definition of terms such as value, value system, crisis of the value, education, valuable education, and process of socialization. Forming the values in the period of puberty is specially pointed out. The theoretical part is concluded by defining the influence of the environment on formation of the values, focused on the cultural environment. Resources and the results of the research, which was performed using questionnaire, are described in the practical part of the thesis. Connections and dependences between theater institution and influence on forming the value system of the respondents - grammar school students - were taken into account.

Key words: value, forming process of values, value system, value orientation, need, interest, education, socialization, environment, theatre institution, adolescents time, adolescent.

OBSAH

Úvod.....	8
1. Teoretická část.....	10
1.1 Období dospívání se zaměřením na biologické, psychické a sociální změny.....	10
1.1.1 Biologické změny v dospívání	10
1.1.2 Psychické změny v dospívání.....	11
1.1.3 Změny v dospívání v oblasti sociální	12
1.1.4 Kolize ve vývoji adolescenta.....	14
1.2 Hodnoty.....	15
1.2.1 Hodnoty a jejich význam.....	15
1.2.2 Hodnotový systém	18
1.2.3 Současná krize hodnot	21
1.2.4 Hodnotová orientace současné mládeže.....	23
1.2.5 Tvorba hodnot adolescentů	24
1.3 Výchova, vzdělávání a jejich vliv na tvorbu hodnot	28
1.3.1 Výchova.....	28
1.3.2 Hodnotová výchova	32
1.3.3 Výchova ve volném čase a pro volný čas.....	33
1.4 Socializace a její vliv na tvorbu hodnot	34
1.5 Prostředí	37
1.5.1 Vliv prostředí na tvorbu hodnot.....	37
1.5.2 Vliv kulturního prostředí na tvorbu hodnot.....	39
1.5.3 Postavení divadla v současném kulturním prostředí	41
2. Výzkumná část.....	45
2.1 Východiska šetření.....	45
2.1.1 Cíl šetření a výzkumný problém	45

2.1.2	Hypotézy výzkumu	45
2.2	Metodika výzkumu	46
2.2.1	Metoda výzkumu	46
2.2.2	Výzkumný soubor	48
2.3	Analýza dat a vyhodnocení výsledků šetření	48
2.3.1	Zpracování a vyhodnocení statistických dat výzkumu	48
2.3.2	Vyhodnocení hypotézy č. 1	52
2.3.3	Vyhodnocení hypotézy č. 2	54
2.3.4	Vyhodnocení hypotézy č. 3	56
2.3.5	Vyhodnocení hypotézy č. 4	57
2.3.6	Vyhodnocení hypotézy č. 5	59
2.3.7	Vyhodnocení hypotézy č. 6	61
2.3.8	Vyhodnocení hypotézy č. 7	62
2.3.9	Vyhodnocení hypotézy č. 8	65
2.4	Shrnutí výsledků šetření.....	66
2.5	Diskuze	67
	Závěr.....	69
	Seznam použitých zdrojů:	70
	Seznam obrázků:	73
	Seznam tabulek:	73
	Seznam grafů:.....	74
	Seznam příloh	75

ÚVOD

Divadlo, jako zcela speciální komunikační prostředek, si od svého počátku vzniku před více než několika tisíci let až po současnost dokázalo uhájit svou jedinečnou a specifickou pozici ve společnosti, a to navzdory technologickému i společenskému pokroku a změnám. Divadlo sice kopíruje a reflektuje vývoj ve společnosti, přesto jeho základní funkce zůstává po staletí zachována – návštěvu divadla vnímá jeho návštěvník jako společenskou událost, na jejímž konci očekává hluboký emoční a umělecký zážitek. To je základní funkce divadla.

Každý z nás v životě neustále hodnotí, co je dobré a prospěšné (ať již pro daného jedince nebo pro společnost) a co ne. Všechno, co je pro člověka potřebné a hodnotné, co uznává, vyhledává a čeho se snaží v souvislosti s tím dosáhnout, nazýváme hodnotami. Hodnotová orientace jedince může a nemusí být v souladu s hodnotami, které preferuje společnost, v níž jedinec žije. Nejsou-li, dochází ke konfliktu zájmů mezi daným člověkem a společností. Hodnoty představují zároveň motivaci pro naše další činnosti a konání. Proto je tento proces vývoje v životě každého z nás zcela zásadní a významný.

Hodnotový systém člověka se částečně může měnit v průběhu našeho života v závislosti na celoživotním vývoji. Osobní hodnotová orientace člověka je ovlivněna a formována hodnotami, které uznává společnost, ve které jedinec žije. Rovněž hodnotová orientace společnosti doznává napříč časem určitých změn, a to jak v souvislosti se změnami ve společnosti, tak se změnami, které přináší vědecko-technický pokrok.

Základní životní hodnoty si člověk utváří a osvojuje zejména v průběhu dětství a dospívání. V obecné rovině lze říci, že v dětství je formován především vlivem autorit ve svém okolí, zatímco v adolescentním věku si již dospívající sám uvědomuje své hodnoty a životní postoje a spolupodílí se na jejich dalším vývoji (je schopný již podněty přijaté zvenčí zhodnotit, posoudit a akceptovat, či odmítnout).

Tento proces ovlivňují kromě rodiny a vzdělávacích institucí i volnočasové aktivity, sdělovací prostředky, ale i umění, film a literatura. A právě na vliv divadelní instituce na utváření hodnot jedince, konkrétně středoškolského studenta, je zaměřena tato bakalářská práce. Jejím cílem je zjistit, které faktory působí na dospívajícího a jeho utváření životních postojů a hodnot, jaký vliv na

formování hodnotového systému dospívajícího mají jeho návštěvy divadla a zda je či není podpora vlivu divadla žádaná a potřebná.

V teoretické části práce se zabývám vymezení základních pojmů (hodnota, hodnotová orientace, socializace, výchova a prostředí), procesem utváření hodnot v dospívání i vzájemnými vztahy mezi utvářením hodnot jedince a socializací, výchovu a prostředím. V další části bakalářské práce je krátce charakterizováno období adolescence, neboť i pochopení tohoto vývojového stadia člověka je nezbytné pro utvoření správného závěru zkoumaného problému. Při zpracování teoretické části byla použita analýza dostupných materiálů a literatury k uvedenému tématu. Všechny použité zdroje jsou uvedeny v části Seznam literatury.

Druhá část této bakalářské práce je již věnována samotnému výzkumu. Pro zkoumání zadaného problému byl zvolen kvantitativní výzkumný přístup provedený formou dotazníkového šetření mezi středoškolskými studenty – jednak mezi návštěvníky divadla a jednak mezi středoškolskými studenty jako takovými. Výsledky obou šetření jsou v této části analyzovány a porovnávány. Ze závěru šetření vyplyne, zda jsou rozdíly v hodnotovém žebříčku středoškolského studenta, který divadlo navštěvuje, od studenta, který jej nenavštěvuje.

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla věnovat zvolenému tématu proto, že vnímám jako velmi zásadní a důležitý význam utváření hodnot jedince a jejich vliv na celý jeho život i socializaci. Dá se říct, že přijatý hodnotový žebříček vytváří jeden ze základních kamenů našeho žití a kvality našeho života. Na skupinu středoškolských studentů jsem se zaměřila, neboť období dospívání je obdobím, kdy už je jedinec schopný o svých hodnotách plně uvažovat a volit si hodnoty a postoje, které považuje za přínosné. Zároveň se domnívám, že kultura (v jakékoliv podobě) má jedinečný přínos pro každou společnost a musí zůstat její neodmyslitelnou součástí i přes veškerý vědecko-technický pokrok a rozvoj komunikačních technologií. Kulturní zážitky vzbuzují v lidech emoce, nutí je k zamyšlení se, jsou společenskou událostí a zároveň působí výchovně na společnost i jedince. Ze spojení těchto témat, která vnímám jako důležitá, pak logicky vyústilo téma mé bakalářské práce, a sice „Vliv divadelní instituce na utváření hodnot středoškolského studenta“.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Období dospívání se zaměřením na biologické, psychické a sociální změny

Chceme-li ozřejmit, jak si dospívající jedinec utváří své hodnoty, je třeba nejprve přiblížit, k jakým změnám v období dospívání dochází.

Období dospívání a mládí patří k nejkritičtějším, nejobtížnějším stádiím ve vývoji jedince¹. M. Vágnerová dělí období dospívání na dvě části – fáze pubescence (11 – 15 let) a fáze adolescence, a to z důvodu zásadní proměny osobnosti jedince v tomto období². Období adolescence trvá přibližně od 15 do 20 let s určitou individuální variabilitou (zejména v oblasti psychické a sociální, vzácněji i somatické). Vstup do fáze adolescence je biologicky ohraničen pohlavním dozráním. Adolescence je však především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho sociální pozice. Mladý člověk získává nové role, spojené s vyšší sociální prestiží. Emancipace z vázanosti na rodinu je obvykle dokončena, vztahy s rodiči se stabilizují a zklidňují. Vrstevníci jsou ještě významnější, než byli dříve. Partnerské vztahy tohoto období bývají mnohem zralější.³ Dochází k formování životního stylu, způsobu života, k formulování zásadních životních cílů a k postupné seberealizaci.

Adolescence je klidnější období než předchozí puberta, zdaleka to však není období bezproblémové. Adolescenti pokračují ve formování své identity a současně se nachází v jakési přechodné fázi – dětmi již být nechtějí, ale ve vztahu k dospělosti mají rozporuplný vztah. Chtějí užívat výhod dospělosti, ale současně odmítají odpovědnost, jednotvárnost a usedlost dospělých.

1.1.1 Biologické změny v dospívání

Vstup do adolescentní fáze je biologicky ohraničen pohlavním dozráním, proporcionalita těla nabývá forem dospělého člověka. Svě vlastní tělo posuzuje

---

¹ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 107

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 209 - 296

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 253

adolescent velmi kriticky, a to zejména ve vztahu k aktuálnímu standardu atraktivity. Tělo se stává nejvýznamnějším faktorem vytvářející sebevědomí dospívajícího, stává se důležitou součástí jeho identity.

K výraznějšímu vývoji dochází v oblasti pohybové. Pohyby se stávají koordinované, harmonické a ladné. V tomto období člověk dosahuje vrcholu své fyzické výkonnosti, avšak vědomí zdatnosti a zároveň nedostatek životních zkušeností může vést až k přeceňování vlastních sil a nebezpečí úrazu.

1.1.2 Psychické změny v dospívání

Oblast psychická v době dospívání doznává zásadních změn. Významně se rozvíjí zrakové vnímání a abstraktní myšlení, zvyšuje se schopnost učit se na základě poznání kauzálních vztahů a logických souvislostí. Myšlení adolescenta se stává kritické a samostatné, rozvíjí se metakognice (myšlení o myšlení). Jeho základem se stává vytváření domněnek a hypotéz, které následně posuzuje a hodnotí. Dokáže racionálně a objektivně posoudit situaci, konflikt či životní problém a cílevědomě se snaží o jejich řešení. Jsou flexibilní a schopni používat nové (alternativní) způsoby řešení, ale preferují jednoznačná, zásadní a rychlá řešení. Neradi uznávají jakýkoliv kompromis, neboť ho vnímají jako nutné zlo a vlastní selhání. Vzdělání pro ně není to nejdůležitější (vyšší sociální statut vidí v jiných faktorech než je získané vzdělání), proto ve škole spíše taktizují, než aby se snažili učivo zvládnout a osvojit si. Na druhou stranu se umí nadchnout pro jakoukoliv činnost, která pro ně má větší subjektivní význam než škola. Svou nezkušenost nahrazují nadšením, se kterým se snaží cíle dosáhnout.

Co se intelektuálních schopností týče, dosahují svého vrcholu, avšak nedostatek vědomostí a zkušeností způsobují, že jejich rozumové výkony ještě nedosahují úrovně dospělého člověka.

Přetrvává adolescentní egocentrismus, který vede k ignoraci všeho, co by vadilo v užívání svobod nové role téměř dospělého, zodpovědnost s touto rolí spojenou nést nechtějí. Dospívající jsou zaměřeni sami na sebe, postoje a názory ostatních pro ně nejsou rozhodující. Nejsou-li schopní získat svým kladným chováním pohlazení, zkusí získat alespoň záporným chováním pohlavek. Je jim jedno (nebo alespoň tak se prezentují), co si o nich druzí myslí, zároveň vybočuje-li

někdo jim blízký z jejich společenského standardu, je jim to trapné. Odmítají určité hodnoty a způsoby řešení problémů jen proto, že se jim jeví zastaralé.⁴

V oblasti emoční postupně dospívající získávají citovou rovnováhu, ve které převládají pozitivní city. Co je důležité, v tomto období dochází k výraznému rozvoji vyšších citů, především etických (empatie, morálka, svědomí) a estetických. Završuje se rozvoj identity (psychické osamostatnění) a pokračuje proces osamostatňování se, jehož cílem je schopnost odpoutat se od své původní rodiny a založit svou vlastní rodinu. Někteří adolescenti však přijímají identitu, která vyplývá z kontextu rodinného příběhu, případně jakou jim nabízejí jiní nebo jaká vyplývá ze společenského kontextu. E. Erikson (1964) a stejně tak i mnozí další autoři považují tuto variantu za ochuzující, protože není výsledkem vlastního úsilí a realizací vlastní představy. Samostatně vytvářená identita bývá originálnější, konzistentnější a v budoucnu odolnější vůči různým tlakům.⁵

Postupně se stabilizují vztahy s rodiči, které v době pubescence bývají velmi bouřlivé, klesá nutkavost přehnaně demonstrovat své odlišné názory a postoje, výrazně se posiluje umění sebekontroly. Citové prožitky jsou nefalšované a velmi intenzivní, city jsou jednou z nejzásadnějších hodnot tohoto období.

Dále pokračuje období sebepoznávání, které započalo již v době pubescence. Zpětná vazby od ostatních je pro ně pořád významná, často však nejsou s to ji objektivně přijmout. Získávané zkušenosti je postupně vedou k poznání, že nikdo nejsme dokonalý, ani jejich obdivované a uznávané vzory. To je velmi nebezpečný moment dospívání, neboť dospívající prožívá velmi silné zklamání a rozčarování, které může řešit až únikem k alkoholu, drogám či vstoupením do nějaké sekty. Toto období je pro dospívajícího nebezpečné i z pohledu snahy najít svou identitu a odlišit se od ostatních, přesto někam patřit.

1.1.3 Změny v dospívání v oblasti sociální

V oblasti sociální musí dospívající provést mnoho rozhodnutí – vybrat si své profesní zaměření, partnera (možná již životního), osamostatnit se od rodičovské

---

⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 274 - 275

⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 264

podpory a kontroly a začít se spoléhat zejména sám na sebe. Dochází ke kvalitativní proměně sociálních rolí, kdy je stále více vnímán jako dospělý. Adolescenti však často mívají pocit, že se jim přisuzují povinnosti dospělého člověka, ale neposkytují se jim stejné pravomoci. Na druhou stranu se potýkají s odpovědností, která svobody dospělého člověka doprovází a ne vždy jsou natolik zralí, aby ji přijali, jak je již uvedeno v předchozím textu.

Vztahy s rodiči jsou v tomto období většinou stále ovlivněny ekonomickou závislostí dospívajícího na své rodině, ale přesto by již měly být na partnerské úrovni. Rodiče představují pro adolescenta model určitého způsobu života a dospělosti, ale může se jim jevit jako nemoderní, pro ně neakceptovatelný. Je kritický k hodnotám, názorům, chování a celkovému stylu života svých rodičů, protože je neustále porovnává s ideálem, který si vytvořil. Ve vztahu k dospělým (zejména ke starším dospělým) jsou zcela otevřeně a ostře kritičtí, naopak k sobě a ke svým vrstevníkům jsou schopni, alespoň z počátku tohoto období, velké shovívavosti. Z důvodu adolescentního egocentrismu často neberou v úvahu potřeby svých rodičů. Hledají dospělého, který by jim imponoval, představoval pro ně autoritu a bral je vážně.⁶

Adolescenti mají často snahu nezištně pomáhat druhým, vyhodnotí-li tuto pomoc jako potřebnou. Vztahy s vrstevníky jsou pro ně velmi důležité, nejde ani tak o hluboká přátelství, jako o to být mezi svými. Důležitá ve vztahu k vrstevníkům je názorová shoda, vzájemný respekt a vzájemná důvěra. V období adolescence jsou prožívány první skutečné lásky a milostné vztahy postavené na hlubší rovině prožívání. Význam a intenzita sexuálních prožitků se odvíjí zejména od předchozí sexuální výchovy. Někdy se v této oblasti chovají nezodpovědně, neboť v souvislosti s adolescentním egocentrismem mají pocit, že mají vše pod kontrolou. Uznání vrstevníků je pro ně zásadní, přispívá ke správnému formování jejich sebevědomí i sebepojetí. Zevnějšek vnímají jako prostředek k dosažení sociální akceptace a prestiže, kladou proto na jeho vzhled silný důraz a věnují mu velkou pozornost. Ke konci adolescentního období se však vztah k vrstevníkům zásadně mění. Už nejde o nekritický obdiv a přijímání všeho, co

---

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 283

skupina vyžaduje. Jak se adolescent stává vyspělejší a jistějším, odpoutává se ze závislosti na vrstevnické skupině. V této době se více spoléhá na vlastní názor a dovede vyjádřit nesouhlas nejenom rodičům, ale i skupině kamarádů.⁷

V adolescenci dozrává sociální aspekt identity – potřeba někam patřit, podílet se na něčem, něco sdílet s druhými, není až tak důležité přátelství jako spolubytí. Více se zamýšlejí nad svou osobní perspektivou, uvažují o budoucích cílech a plánech (jak profesních, tak partnerských).

1.1.4 Kolize ve vývoji adolescenta

V průběhu období adolescence se dospívající potýká s mnoha rozporuplnými situacemi a pocity. Americký psycholog a pedagog Granville Stanley Hall (1844 – 1924) charakterizoval hlavní rozpory prožívání v adolescenci následovně:

- rychlé změny aktivity – nadšení rychle přechází v únavu;
- časté oscilace nálad,
- projevy altruismu a současně vysoká sebestřednost,
- prosociální chování (dobrovolnictví, charitativní činnost) a současně častá tendence k sociálně-patologickému chování (rizikové chování);
- přecitlivělost a současně apatie, až krutost,
- extrémní zájem a současně nezájem, lhostejnost,
- zájem o dovednosti a současně nezájem o učení,
- konzervativní chování a současně radikalismus,
- projevy zájmu a zaujetí vším novým a současně nezájem o okolí, uzavření se do sebe,
- moudré chování (poučování dospělých) a současně provádění hloupostí (až dospělé zaráží),
- nejistota a radikalismus vedou k tendenci reagovat zkratkovitými generalizacemi.

Mezi specifické problémy adolescentů patří rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí, rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace, rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti.

---

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 287

Mají-li být problémy spojené s dospíváním co nejvíce eliminovány, musí dospělý při komunikaci s dospívajícím dodržovat následující pravidla – akceptovat a respektovat dospívajícího, nerozkazovat mu, neodsuzovat ho, nedávat najevo převahu, nepoučovat ho, nenutit ho k souhlasu a nečekat, že uzná naši pravdu, nevyčítat mu, zachovat za všech okolností klid a nezabředávat s ním do planých diskusí, k čemuž mají adolescenti sklony vzhledem ke své potřebě o všem diskutovat, argumentovat a prosazovat své názory (ty jediné jsou podle nich přijatelné a pravdivé).

Jak uvádí M. Vágnerová, přechodné období adolescence má za úkol poskytnout jedinci čas a možnost, aby dosáhl předpokladů stát se dospělým ve všech oblastech, v nichž to společnost vyžaduje⁸. Problémem však je, že tempo dozrávání jednotlivých oblastí vývoje (biologická, psychická a sociální) může být rozdílné, což je pak zdrojem napětí a nedorozumění.

1.2 Hodnoty

1.2.1 Hodnoty a jejich význam

Definici slova „hodnota“ nalezneme v literatuře nespočetné množství. Každý z nás si pod pojmem hodnota představí něco jiného. Obecně se dá říct, že vše, co nás obklopuje, vykazuje nějakou hodnotu (kladnou či zápornou). Hodnoty prolínají každou lidskou emoci, myšlenku i činnost. *Když hovoříme o hodnotách, máme na mysli nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co ctíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci. A v tom se – jak víme – lišíme.*⁹

Významem slova hodnota se zabývali již filosofové v období antiky (Platón, Sokrates, Aristoteles). Dávné rozmyšlení o hodnotách, o jejich podstatě, vzniku i vlivu na život člověk vyústilo ve vznik samostatné filozofické disciplíny – axiologie – nauky o hodnotách (pochází ze starořeckých slov „axios“, tzn. hodný, platný, cenný, vzácný, oprávněný, důstojný, a „logie“, tedy věda, nauka). Ta se stala

---

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 254

⁹ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str.45

součástí psychologie, sociologie, psychiatrie i pedagogiky. To vše jsou vědy, ve kterých význam hodnot a hodnotové orientace hraje svou důležitou roli.

*Novodobou filosofickou reflexí o hodnotách otevřel svým kritikem Immanuel Kant (1724 – 1804)*¹⁰. Z filosofického pohledu se zamyšlení nad hodnotami dotýká smysluplnosti života, o kterou by měl každý člověk usilovat především. Filosofie totiž pojednává mimo jiné o tom, jaký je rozdíl mezi hodnotou „mítí“ a „býti“¹¹. Za přímého zakladatele filosofie hodnot je považován teologický idealista **Rudolf Hermann Lotze** (1817 – 1881). Podle něj důvodem vzniku světa a jeho účelem byla myšlenka dobra – dobro je dle něj pravá a jediná skutečnost. *Pravdivost poznání spočívá v tom, že ukazuje smysl a určení světa*¹². Paralelně s Lotzem působil na poli zkoumání „hodnot“ **Friedrich Nietzsche** (1844 – 1900). **Heinrich Rickert** (1863-1928) založil svou filozofii hodnot na protikladu přírody a kultury (ta je podle Rickerta prosycena hodnotami, zaměřuje se na ně a realizuje je, zatímco příroda je podle něj zcela bez hodnot). **Wilhelm Dilthey** (1833 – 1911) stavěl hodnoty do přímé součinnosti s intuicí, porozuměním, pochopením podstaty věci. Jeho názorem bylo, že hodnota je druh životní zkušenosti. **Alexius Meinong** (1853–1920), žák rakouského filozofa Franze Brentana, vymezuje hodnotu jako vše, co přináší člověku uspokojení. **Ralph Barton Perry** (1876 – 1952), přední americký neorealista, zase převádí hodnoty na zájmy. Zájem je dle něj pramenem hodnoty. Není pravda, že bychom o něco usilovali, protože se domníváme, že je to dobré, ale považujeme nějakou věc za dobrou, protože o ni usilujeme. Významným axiologem byl **Max Scheler** (1875 – 1928), který svou teorii založil na úvaze, že na úrovni uspokojování základních biologických a materiálních potřeb se člověk zase až tolik neliší od ostatních živočichů, ale až v oblasti duchovních hodnot se teprve prokazuje podstata lidského bytí. Jen člověk se dokáže zabývat otázkou, co je svět a kým je on sám, dokáže se vzepřít svým pudům ve prospěch dosažení vyšších hodnot¹³. **Vladimir Lvovič Levi** (nar. 1938), ruský lékař, psychiatr a autor knih z oblasti psychologie,

---

¹⁰ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 50

¹¹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Mít pro co žít*. Brno: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3

¹² KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 51

¹³ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. str. 50 - 59

definuje hodnotu jako uvědomovanou důležitost určitých objektů, jevů či osob¹⁴. V pojetí **A. Sicinského** „hodnoty jsou funkcí lidské percepce a jako takové jsou jedním z prvků kultury. Jejich zkoumání je zkoumáním soudů hodnotících a rozhodujících o volbě, kterou lidé provádějí“.¹⁵

Někteří myslitelé charakterizovali hodnoty jako hodnoty objektivní kvality, např. **Richard Müller – Freienfels** (1882 – 1949) vnímal hodnoty jako vlastnosti objektu, který člověku poskytuje uspokojení. Avšak dle řady dalších axiologů je objektivní kvalita čehokoliv ovlivněna a podmíněna i subjektivní kvalitou hodnotícího jedince. Kvality objektu totiž nabývají hodnoty až ve vztahu k subjektu, v tom tkví podstata hodnoty (sofisté, pozitivisté, Spinoza, Locke). *Hodnota je výsledkem aktu hodnocení, které je bytostnou součástí lidského myšlení a prožívání. Jeho prostřednictvím vyjadřuje člověk svůj vztah ke světu*¹⁶. Proto je vnímání hodnot subjektivně zbarvené. Různé kombinace životních zkušeností poskytují různé předpoklady pro vznik různých skupin hodnot toho kterého jedince. Odlišné vnímání a nastavení hodnot může být i zdrojem nedorozumění a rozporů mezi lidmi.

Současnou definici slova hodnoty uvádí např. Pedagogický slovník od Průchy a kol., který uvádí, že se jedná o *subjektivní ocenění nebo míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem, aj.*¹⁷ Dle definice zde uvedené mohou být hodnoty jak trvalé, tak proměnlivé.

Obdobnou, avšak více rozsáhlou a dle mého názoru velmi výstižnou definici nalezneme ve Výkladovém slovníku z pedagogiky od Zdeňka Koláře a spol., kde pod heslem hodnota je uvedeno, že se jedná o *postoj, přesvědčení člověka o tom, co je významné, potřebné, cenné, oč je třeba usilovat. Je založena na potřebách jednotlivce, skupiny i celého společenství. Hodnotami rozumíme buď*

---

¹⁴ SPOUSTA, Vladimír. Krize současné společnosti a proměny hodnot na přelomu tisíciletí. *Pedagogika* [online]. 3/2008. Str. 241 - 252 [cit. 24. května 2016]. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1131&lang=cs>. ISSN 2336-2189

¹⁵ KAROLCZAK – BIERNACKA, Barbara. Morální hodnoty společnosti z pohledu mládeže. *Pedagogika* [online]. 4/1990. Str. 429 – 440 [cit. 17. května 2016]. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=3834&lang=cs>. ISSN 2336-2189.

¹⁶ ROSENZWEIG, Milan. Životní hodnoty: příručka pro učitele občanské nauky: učební pomůcka pro základní školy, zvláštní školy a střední školy. Praha: Komenium, 1991. Na pomoc učitelům (Komenium). ISBN 80-85426-07-2, str. 15

¹⁷ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8, str. 74 - 75.

všechno, co přináší uspokojení, nebo hodnoty v užším slova smyslu, základní kulturní kategorie, které odpovídají našim vyšším tendencím, normám a ideálům sociálním, mravním a estetickým. Jde o vztah lidského subjektu a objektu. Člověk je aktivní stránkou subjekt-objektového vztahu. Hodnoty jsou produkty lidské aktivity. Objektivní vlastnost věci (jevu, jednání, myšlenky, ideje), která bez vztahu k člověku je hodnotně irelevantní, se stává pro člověka hodnotou, jestliže uspokojuje nějakou jeho potřebu. Hodnotami věcí, dějů a činů nazýváme jejich kvality, které působí, že se stávají předměty možného přání či odporu. Hodnoty vznikají lidským hodnocením. Hodnoty jsou výsledkem „hierarchizující reflexe“ prováděné z určitých zaujatých pozic. Výchovou lze ovlivňovat tvorbu (společensky pozitivních, uznávaných) hodnot u dětí, mladistvých i dospělých – znamená to propojit tři základní složky hodnoty: emocionální, kognitivní a behaviorální.¹⁸ Lze tedy konstatovat, že hodnota je určitý standard, podle kterého posuzujeme sebe sama i druhé, kterým se řídí naše postoje. Uznávané hodnoty regulují vztahy mezi lidmi ve společnosti, např. hodnoty morální.

1.2.2 Hodnotový systém

Hodnoty, které jedinec přijme a osvojí si, mají přímý vliv na kvalitu jeho života a spokojenost s ním. Jsou determinovány jednak společenskými postoji a jednak zájmy a potřebami člověka.

Hodnoty podmiňují zájem, jsou základní složkou naší motivace a autoregulace chování. Zjednodušeně lze konstatovat, že je-li pro člověka něco potřebné, je to pro něj hodnotné. Hodnoty totiž úzce souvisí nejen se zájmy, ale i s potřebami člověka a jejich uspokojováním. Potřeby, stejně jako hodnoty, se v průběhu života jedince mění, vyvíjí, zanikají a objevují se nové.

Potřebu můžeme popsat jako pociťování nedostatku či nadbytku něčeho, což nás motivuje k určitému chování a konání, jejichž cílem je potřebu uspokojit¹⁹. Neuspokojování potřeb ústí ve frustraci, resp. deprivaci, které se pak nepříznivě podílí na narušení duševní rovnováhy a duševního vývoje u dětí (v české psychologii se tomuto tématu významně věnoval např. prof. Zdeněk Matějček).

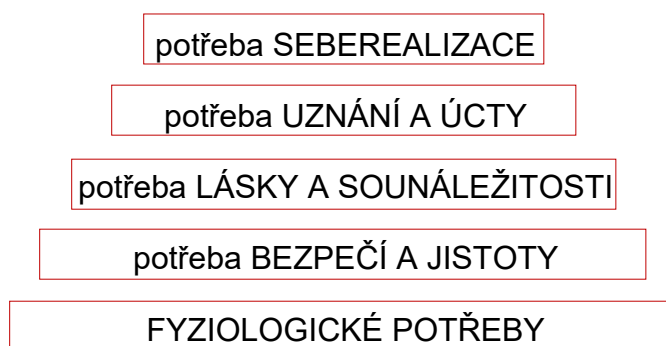
---

¹⁸ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2, str. 48 - 49.

¹⁹ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 92 - 93

Potřeby rozlišujeme základní a vyšší. Mezi základní potřeby patří potřeby biologické (potrava, dýchání, spánek, vyměšování, atd.) a materiální. Mezi potřeby vyšší řadíme potřeby sociálně-psychologické, které jsou do jisté míry získané (potřeba citového vyžití, sebeuplatnění, potřeba sociálního kontaktu, poznávání atd.). Schéma dělení potřeb sestavil do tzv. pyramidy hierarchie potřeb **Abraham Harold Maslow** (1908 – 1970), americký psycholog. Jeho základní myšlenkou je, že dokud nejsou uspokojeny potřeby na nižší úrovni, nemohou být uspokojeny potřeby umístěné v pyramidě nad nimi.

Obrázek 1 – Maslowova pyramida potřeb

Obecně lze hodnoty členit na materiální a duchovní²⁰. Nejčastěji je pro klasifikaci hodnot užíván přístup antropologický, který rozlišuje hodnoty přírodní (vitální, životní, sociální), civilizační (hodnoty, jež zbavují člověka bezprostřední závislosti na přírodním prostředí - věda, technika, obchodní korporace, globalizace, tržní mechanismus, materialismus,...), a duchovní hodnoty – kultura, vnitřní já člověka, sebepoznání, sebevyjádření, sebereflexe²¹.

Mnohé hodnoty jsou těžko slučitelné, někdy se až vzájemně vylučují, dochází k tzv. střetu hodnot. *Není možné, aby člověk sedl na dva koně a napínal dva luky. A není možné, aby čeledín sloužil dvěma pánům, jinak bude jednoho ctít a druhého urážet*²².

---

²⁰ ROSENZWEIG, Milan. Životní hodnoty: příručka pro učitele občanské nauky: učební pomůcka pro základní školy, zvláštní školy a střední školy. Praha: Komenium, 1991. Na pomoc učitelům (Komenium). ISBN 80-85426-07-2, str. 14 - 23

²¹ KUČEROVÁ, Stanislava. Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. str. 70 - 78

²² Evangelium podle Tomáše, 47

Právě proto si každý z nás vytváří určitou hierarchii hodnot. Dojde-li ke konfliktu našich hodnot, volíme tu, kterou vyhodnotíme v dané chvíli a situaci jako důležitější a významnější.

Rozlišujeme osobní hierarchii hodnot, kterou si vytváří každý z nás, a společenskou hierarchii hodnot, tedy hodnoty, které jsou obecně uznávány a ceněny společností. Jednotlivé žebříčky hodnot se od sebe vzájemně mohou lišit, a to jak na úrovni jedince, tak na úrovni společností. Hodnoty jedince a společnosti mohou být ve vzájemném rozporu, stejně tak jako hodnoty lidí navzájem (vyúsťují v mezilidské konflikty) a stejně tak jako hodnoty mezi jednotlivými společenstvími (vyúsťují ve společenské konflikty, můžou vést až ke konfliktu válečnému). Co je důležité pro jednoho, může být druhému lhostejné. Přesto, nebo právě proto by osobní hodnoty neměly potlačovat či být v rozporu s hodnotami společenskými. Obecně uznávané hodnoty tvoří základ kultury každé společnosti, ovlivňují její morálku, politiku i ekonomiku. V historickém průběhu lidstva se mění, avšak princip jejich tvorby zůstává stále stejný.

Hodnoty prožíváme prostřednictvím emocí. Vyjadřují stanoviska, která člověk uznává a zaujímá. Vliv má řada činitelů (věk, pohlaví, vzdělání, výchova, profese, rodina, inteligence, temperament, společenský status, životní standard, vědeckotechnický pokrok atd.). Každý z nás má jinak nastavenou hodnotovou orientaci, významnost hodnot i jejich složení. Žebříček hodnot se může částečně nebo zcela v průběhu života jedince či rozvoje společnosti měnit. *Hodnotový systém může být u někoho relativně stabilní, ale určité životní události, a u mládeže především, jej mohou podstatně měnit. Z našeho hlediska je důležité, že přijímání hodnot do hodnotové struktury každého jedince podléhá věkovým zvláštnostem. Mladý člověk klade např. v období dospívání důraz na jiné hodnoty než člověk, který je na sklonku života*²³.

Hodnotové systémy jak jedince, tak skupiny (společnosti), a rozdíly mezi nimi, ať již v historickém vývoji, tak rozdíly mezigenerační, jsou zjišťovány

---

²³ Prunner, P.: Výzkum hodnot. Nakladatelství Euroverlag s.r.o., Plzeň 2002, ISBN 80-7177-710-2, 343 stran. Str. 21

prostřednictvím pedagogicko - sociologických výzkumů. Jsou využívány metody pozorování, rozhovoru a tzv. dotazníky zájmů²⁴.

1.2.3 Současná krize hodnot

Nelze říci, že by si člověk nevytvořil žádné hodnoty, každý z nás má nějaké hodnoty, které ctí a o jejichž dosažení a zachování usiluje. Zásadní otázkou je, jaké kvality hodnoty, které si jedinec, potažmo daná společnost, osvojili, dosahují. Zda jsou pozitivní a přínosné, ať již pro jedince nebo pro společnost, či nikoliv. Systém hodnot ukotvený v té které společnosti významně ovlivňuje hodnotovou orientaci každého jejího člena. Společenský hodnotový systém úzce souvisí s normami v dané společnosti platnými, neboť právě k normám se jednotlivé hodnoty vztahují a porovnávají. Základní morální hodnoty doprovází lidské pokolení již po staletí, důkazem toho může být např. „Desatero božích přikázání“.

Člověk s méně rozvinutým a méně kvalitním hodnotovým systémem zpravidla nerozumí a není s to pochopit hodnoty vyšší, ani nechápe omezenost svého vlastního vnímání životních hodnot. Kvalitu a výběr hodnot v každé době a společnosti vždy negativně ovlivňují pověry, předsudky, malichernosti i výstřednosti. Není snadné odlišit skutečné hodnoty od hodnot bezcenných a planých. Proto je pro každou společnost důležité, aby všichni její členové uměli chápat hodnoty a vztahy mezi nimi, rozuměli jim a uměli být tolerantní k hodnotám druhých. Obecně totiž variabilita individuálních hodnot nemusí být v rozporu s obecnou shodou mezi lidmi.

Mezi tzv. vyšší hodnoty řadíme **spravedlnost, dobro, pravdu a krásu**. Tyto hodnoty společnost uznává za normu a jsou tedy žádoucí²⁵. Martin Seligman klasifikoval vyšší hodnoty ještě užším vymezením²⁶. Zařadil mezi ně:

- MOUDROST A POZNÁNÍ (tvořivost, vynalézavost, **zvědavost**, zájem, **otevřenost myslí, úsudek, kritické myšlení**, láska k učení, **vhled**),

---

²⁴ KOHOUTEK, Rudolf. Zájmy, potřeby a hodnotové orientace člověka. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 3. prosince 2009 [cit. 10. června 2016]. Dostupné na [www: http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka](http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka)

²⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1174-4.

²⁶ SELIGMAN, Martin E. P. *Opravdové štěstí: pozitivní psychologie v praxi*. Praha: Ikar, 2003. ISBN 80-249-0293-1.

- ODVAHU (statečnost, udatnost, vytrvalost, pracovitost, píle, integrita, autentičnost, upřímnost, vitalita, radost, elán, nadšení, energičnost),
- LIDSKOST (láska, laskavost, velkorysost, starost a péče, soucit, **altruistická láska**, přívětivost, **sociální inteligence, emoční inteligence**),
- SPRAVEDLNOST (občanství, spravedlivost, nestrannost, vůdcovství),
- UMÍRNĚNOST (odpuštění a milosrdenství, **pokora a skromnost**, obezřetnost, autoregulace, sebekontrola),
- TRANSCENDENCI (**smysl pro krásu a dokonalost, úcta, úžas**, nadchnutí se, vděčnost, naděje, **optimismus**, orientace na budoucnost, **smysl pro humor, hravost**, spiritualita, zbožnost, víra, smysl života).

Dovolila jsem si vyznačit ty hodnoty výše uvedené, u kterých si myslím, že se divadelní instituce může podílet na jejich utváření u svých návštěvníků.

Civilizovaná a kultivovaná společnost je charakterizována mj. významným postavením hodnot kulturních, uměleckých, poznávacích, duchovních, mravních a estetických. Kulturní hodnoty patří mezi *nejcennější dědictví, které člověk na své cestě dějinami po tisíciletí nese a chrání*²⁷.

Již delší dobu upozorňují především ti, kteří se zabývají etikou a axiologií, na krizi duchovních hodnot. Současná společnost se velmi často potýká s poklesem morálky, s neuznáváním a pohrdáním tradičními hodnotami i tradičním uměním. Ty nahradily technická vyspělost, hmotný blahobyt, materialismus, zdevastované životní prostředí a stres z hektického životního tempa. V současné době je naše společnost doslova „bičována“ neustálým nabádáním ke spotřebě hmotných statků, hospodářský růst a ekonomická prosperita jsou zásadní ukazatele, podle kterých je hodnocena vyspělost toho kterého státu. *Římský klub nepřestává již od r. 1968 vysílat varovné signály a přitom většina vlivných se chová tak, jako by záleželo především na „byznysu“, reklamě, akcích a dividendách*²⁸. Přitom paradoxně řada výzkumů potvrzuje, že čím více propadají jedinci materialismu, tím méně jsou šťastní a spokojení se svými životy (Belk 1985, Richins; Dawson

---

²⁷ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 208

²⁸ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 48

1992, Kasser; Ryan 1993). Jedním z často uváděných vysvětlení tohoto zjištění je, že materialističtí lidé nevlastní nikdy tolik materiálních statků, aby mohli být šťastni. *Je to zřejmě tím, že čím více mají, tím více by potřebovali, aby byli spokojeni (Kapteyn; Wansbeek 1982, Richins; Dawson 1992, Sirgy 1998). Jejich materiální aspirace jsou tak pro ně patrně zdrojem neustálé relativní deprivace*²⁹.

Masová média (především televize a rozhlas) a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů ohrožují postoje a chování nejmladší generace (ale nejen její). Všichni si uvědomujeme, že v současné době dochází k masivní devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní zodpovědnosti. Avšak méně si už uvědomujeme, že jsme též svědky otupování a deformování estetického citění a vkusu³⁰, poklesu kvality kulturních hodnot. V současném pojetí je i kultura často poznamenána vlivem komercializace, která má za následek posun těchto duchovních hodnot do dimenze hodnot materiálních, čímž ztrácí svůj původní smysl i přínos pro člověka. Místo rozvoje osobnosti dochází pak jen k bezduchému konzumu.

Abychom ochránili současnou společnost před úplným zničením, je nezbytné vést mladé generace k návratu se k původním vyšším hodnotám, morálce, tradiční kultuře a ochraně přírody. Tento směr bychom mohli označit jako návrat k „3E“ – ekologie, etika a estetika. Děti a mládež musí být vedeny k uznávání etických a duchovních hodnot, což povede ke kultivaci celé společnosti. Společnost založená na etických a altruistických hodnotách je zajisté kvalitnější než ta, kde hlavní roli hraje materialismus. To je úkolem rodiny, školy i institucí zaměřených na volnočasové aktivity, kam mimo jiné řadíme i divadlo.

1.2.4 Hodnotová orientace současné mládeže

Krátce se ještě pozastavíme nad hodnotovou orientací současné mládeže. Na toto téma bylo v posledních desetiletích provedeno několik výzkumů. Přestože Kohoutek tvrdí, že *skutečné zájmy, potřeby a hodnoty a jejich skutečné pořadí v osobním systému člověka se poznávají poměrně obtížně, protože mnoho lidí uvádí jako své zájmy, potřeby a hodnoty ty, které považuje za sociálně žádoucí,*

---

²⁹ HNILICA, Karel. Systém a dynamika hodnot. *Pedagogika* [online]. 2/2007. Str. 166 – 184 [cit. 5. května 2016]. Dostupné na: <http://pages.pdf.cuni.cz/pedagogika/?p=1355&lang=cs>. ISSN 2336-2189.

³⁰ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 70

*přijatelné a vhodné*³¹. Výsledky těchto výzkumů zaznamenávají určitou shodu v hodnotovém nastavení současné mládeže, zejména stále větší orientaci na materialistické hodnoty, což odráží trend v celé současné vyspělé civilizaci. Za všechny uvedme výsledky výzkumů P. Saka a K. Sakové³², a to zejména proto, že se jedná o shrnutí výsledků dlouhodobého sociologického výzkumu započatého již na počátku 80. let a ukončeného v roce 2002. Vyplývají z něj mimo jiné i rozdíly mezi mládeží z přelomu století a tzv. mládeží normalizační, tedy z let osmdesátých. Tento výzkum představuje českou mládež ve věku 15 – 30 let jako převážně individualisticky orientovanou, která pragmaticky upřednostňuje svoji kariéru, příjem a majetek před hodnotami odpovědnosti za druhé, kvality života, sebezdokonalování, mezilidských vztahů, duchovního charakteru, životního prostředí atd.. *Pokračuje vyhraňování mládeže ve směru liberalismu, hédonizmu, individualizmu, egoismu a materiálních hodnot*³³.

Trendy dnešní mládeže reflektuje i Bílá kniha o mládeži, přijatá v roce 2001 Evropskou komisí pro mládež jako základní dokument týkající se mládeže v zemích EU. Uvádí tři základní charakteristiky mládeže na přelomu tisíciletí:

1. Doba mládí se prodlužuje. Období dospívání se v posledních desetiletích rozšířilo jak směrem dolů urychlením a zkrácením se období dětství, tak směrem nahoru oddálením přechodu do dospělosti.
2. Život neprobíhá přímočaře, přináší vyšší nároky a řadu překážek.
3. Kolektivní modely jednání ztrácejí na významu³⁴.

1.2.5 Tvorba hodnot adolescentů

A tím se dostáváme k otázce tvorby hodnot u adolescentů. Vytváření hodnotové orientace je celoživotním procesem. V závislosti na životním období každého

---

³¹ KOHOUTEK, Rudolf. Zájmy, potřeby a hodnotové orientace člověka. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 3. prosince 2009 [cit. 10. června 2016]. Dostupné na [www: http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka](http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka)

³² SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

³³ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2. Str. 17

³⁴ Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež. Praha: MŠMT, 2002. Str. 95

jedince se jednotlivé hodnoty mění, navzájem střídají a prolínají. Náš život provází zásadní životní situace a zkušenosti, které nás a náš hodnotový žebříček výrazně ovlivní (nástup do školy, ukončení středního vzdělání, nástup do zaměstnání, svatba, narození dítěte atd.). Člověk není pouhým pasivním příjemcem hodnot, ale sám je také utváří. To však neumí od narození, musí urazit dlouhou cestu, než se naučí si hodnoty uvědomovat, vytvářet je a přemýšlet o nich. Nejen hodnoty poznávat, ale také naučit se je hierarchizovat je jednou z nejpodstatnějších úloh výchovy a vzdělávání.

Hodnotová orientace se začíná formovat u člověka již v průběhu primární socializace, v raném věku³⁵. Důležitou úlohu při utváření hodnotového vědomí dítěte hrají procesy identifikace, ztotožnění jedince s představiteli kultury v tom smyslu, že dítě napodobuje a opakuje ve svém životě postoje, způsoby chování, ideály určitých vzorů³⁶.

V období dospívání přechází princip nápodoby v princip sebeuvědomění a sebeutváření, doprovázený odklonem od slepé nápodoby a touha po vytvoření si vlastního životního směru a stylu, tzv. proces individualizace – snaha o nalezení svého vlastního já, své identity. Nové poznatky již nepřijímají mechanicky, informace si ověřují, zaujímají k nim vlastní postoje a názory. Dle Eriksona dochází k autoidentifikaci, při které adolescenti sami si vybírají hodnoty a normy, k nimž chtějí být loajální. I podle Kohlberga není adolescentní morálka vymezena jen na pouhé mechanické respektování jednotlivých pravidel. Pro adolescenta je typické, že uvažuje o morálních principech a zaujímá k nim své vlastní stanovisko, má sklony k utváření absolutizujících a akceptovatelných závěrů a vyžaduje dodržování jím uznaných principů, a to opět až v absolutní, nekompromisní míře³⁷. Typický je jejich odmítavý přístup k autoritativnímu, direktivnímu stylu výchovy. Pro dospívajícího jsou mnohem přitažlivější přirozené hodnoty a vzory, které nejsou doporučovány autoritami (rodiči, učiteli), a jejichž přijetí plně záleží na samotném dospívajícím. Je velmi důležité dospívajícímu

---

³⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. Str. 101 - 103

³⁶ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 206

³⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 263 - 274

člověku umožnit přístup ke kvalitním hodnotám, ale on sám si musí ujasnit, zda je chce přijmout a osvojit si je, či ne. Dospívající nesmí pociťovat, že je na něj kladen vnější nátlak. Výchovu na tomto stupni je možno představit si jako jízdní řád, který veze cestující po určité trati do cíle. Ta trať je pečlivě vybrána, aby vedla bohatými kulturními nalezišti. Cestovatelům není závazně určeno, co mají cestou vidět. Je na nich, aby objevovali a své objevy zaznamenávali k obohacení vlastního i svých spolucestujících³⁸. Proto dobrovolné návštěvy kvalitní divadelní produkce dospívajícího mohou v jeho hodnotové orientaci ovlivnit podstatně více než neustálé mentorování rodičů o tom, jak by se měl chovat.

V oblasti hodnotové orientace se ztotožňují s osvojenými hodnotami, jsou schopni sebereflexe a dotváří si svůj hodnotový žebříček podle svých názorů a postojů³⁹.

To je základní rozdíl od dětství, kdy děti nejsou s to si utvořit svůj vlastní plnohodnotný názor a jsou víceméně závislí na doporučeních dospělých – vychovatelů. Vyplývá to z procesu dozrávání a osamostatňování se, kdy mladý člověk přestává být dítětem, přebírá zodpovědnost za svůj život a za svá rozhodnutí a učí se s touto zodpovědností zacházet. Je to proces velmi složitý, kladoucí na dospívajícího vysoké nároky. Dospívající jedinec musí najít svou cestu životem, náležitě se orientovat ve všech normách a hodnotách, které se mu při této cestě nabízejí a volit správná rozhodnutí.

Významně se studiu hodnotového utváření věnoval švýcarský psycholog Jean Piaget (1896 – 1980), který považuje vývoj morálky a hodnot za součást obecného kognitivního vývoje. *Poznávací a citový vývoj je nerozlučně spojen a probíhá souběžně*⁴⁰. Tato myšlenka je velmi významná pro psychologickou axiologii, neboť Piaget se díky ní pokusil o určení stupňů vývoje morálních hodnot v závislosti na vývoji kognitivních procesů myšlení. Rozdíl mezi dítětem a dospělým je takový, že zatímco dítě se při svém chování neřídí svým svědomím a postoji, ale strachem z trestu a touhou po odměně, dospělý dodržuje morální

---

³⁸ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 207

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0., str. 296

⁴⁰ ČAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot. 2., dopl. a přeprac. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4. Str. 243

zásady většinou již ze svého vlastního přesvědčení (uvádím „většinou“, protože by to tak být mělo, dospělý je toho již schopen, ale ne všichni dospělí se chovají slušně z přesvědčení, ale proto, že se bojí ostudy při odhalení apod., a někteří ani to ne).

Podle Piageta dítě v počáteční fázi svého vývoje buduje a utváří své vztahy podle toho, co mu je a co mu není příjemné. V následujícím období (2-7 let) tvoří morálka a hodnoty absolutní a neměnné kategorie. Dítě již nepřijímá hodnoty na základě pocíťovaných sympatií a antipatií, ale jediné kritérium pro dobré a zlé je pro něj vůle autorit (tzv. **preoperační etapa** vývoje). Období mezi 7. a 12. rokem života (období konkrétních **myšlenkových operací**) je charakteristické přijetím a upevňováním společenských norem chování, vzájemnou spoluprací se spolužáky a vzájemným respektem. *S narůstajícím významem vrstevnické skupiny se snižuje vliv rodičů na chování dítěte. Dochází k záměně rodičovského vzoru autoritou vrstevnické skupiny*⁴¹.

Následuje fáze **formálních operací** (12 – 15 let) spojená s nástupem realistického myšlení podporovaného procesy abstrakce. V této životní etapě se začíná formovat individuální postoj k jevům i k vlastní existenci, a to zejména v oblasti etických vztahů. Začíná se rozvíjet schopnost aktivního sebehodnocení. Dítě si již uvědomuje a začíná si formovat svůj vlastní hodnotový systém. Je započato tzv. formativní období, které trvá do přibližně 25 let věku, a ve kterém se utváří základní hodnotová orientace. Jedinec sám se již rozhoduje, které hodnoty přijme a které odmítne, začíná období sebeutváření. To potvrzují i výsledky výzkumu Karolczak – Biernacké, která na počátku 90. let provedla šetření na výzkumném vzorku 15-ti a 18-ti letých studentů zaměřené na morální hodnoty mládeže. Z výsledků vyplývá, že skupina 18-ti letých studentů oceňovala nepatrně výše některé z pozitivně vnímaných hodnot a výrazně intenzivněji vnímali hodnoty označené jako negativní než skupina 15-ti letých⁴².

Tyto rozdíly můžou pramenit právě ze skutečnosti, že u adolescentů s přibývajícím věkem dochází ke stále většímu uvědomování si svých hodnot,

---

⁴¹ ČAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot. 2.*, dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4. Str. 245

⁴² KAROLCZAK – BIERNACKA, Barbara. Morální hodnoty společnosti z pohledu mládeže. *Pedagogika* [online]. 4/1990. Str. 429 – 440 [cit. 17. května 2016]. ISSN 2336-2189. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=3834&lang=cs>.

k sebepoznávání a sebeutváření. Ve formativním období velmi oslabuje vliv autorit.

Z hlediska ontogenetického vývoje je dětství a mládí přípravou na dospělý život. Ale je to i rozhodující období pro utváření osobnosti po všech stránkách⁴³. Je to období, kdy se utváří nejen naše smysly, city, schopnosti, dovednosti a intelekt, ale i vzory, hodnotové preference a charakter. Právě toto období nejvíce ovlivní to, jak bude člověk ve svém životě vnímat krásu, estetiku a etiku, kulturu i tradice. Aby si vytvořil k těmto hodnotám postoj kladný, musí mít dostatek pozitivních impulsů, zážitků a zkušeností, a v neposlední řadě zejména na počátku tohoto období podporu a pomoc dospělých.

Z výše uvedeného vyplývá, že hodnotový systém každého z nás ovlivňuje naše okolí, výchova a vzdělání, ale i náš charakter, temperament, naše osobnost a v neposlední řadě i životní zkušenost a životní události, které prožíváme.

Velký potenciál vlivu divadla na utváření hodnot adolescentů vidím zejména v jeho nedirektivním působení. Hodnoty jsou zde dospívajícímu předávány nenásilnou formou, ten má velký prostor pro jejich akceptaci, aniž by ho k tomu někdo nutil či vyzýval. Takto „dobrovolně“ osvojené hodnoty mají v životě jedince mnohem hlubší význam než hodnoty direktivně doporučené autoritami. Divadlo zprostředkovává různé situace, příběhy a myšlenky a je na každém z nás, jaké závěry, ponaučení a postoje z nich přijmeme a v jaké podobě.

1.3 Výchova, vzdělávání a jejich vliv na tvorbu hodnot

1.3.1 Výchova

V Pedagogickém slovníku je výchova definována jako *proces záměrného cílevědomého působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji*.⁴⁴ Takové působení musí být v souladu s hodnotami a normami té které společnosti. Cílem výchovy je humanizace a socializace jedince, jeho kultivace. A tím vlastně společnosti jako takové.

---

⁴³ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 189

⁴⁴ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8, str. 277.

Výchova plní několik funkcí, kromě jiných i funkci socializační a funkci kulturní. Je to činnost životem podmíněná a život podmiňující⁴⁵. Výchovou se snažíme zasáhnout pozitivně do oblasti hodnot, postojů a návyků jedince, který je buď přijme či nikoliv.

Významné místo ve výchově má identifikace, tedy ztotožňování se se vzory (ať již jsou to rodiče, učitelé, vychovatelé, kamarádi, spolužáci či filmoví hrdinové). Výsledky výchovy prostřednictvím identifikace se odvíjí od toho, jaké vzory jsou vychovávanému nabízeny. *Od antického starověku vychovatelé hledali rozmanité formy, jak mládeži předkládat kladné vzory v poutavé podobě: mytologické postavy, hrdiny národních dějin, lidových pohádek, bajek, románů a dramát, později i dětské literatury psané s tímto záměrem. V současnosti silně působí modely předkládané sdělovacími prostředky*⁴⁶. Vzor může výchovně působit jak v pozitivním, tak v negativním slova smyslu („takový nikdy nebudu“). Zcela opačně, než procesy prostřednictvím identifikace, působí na člověka jeho potřeba být sám sebou, která dosahuje vrcholu svého vývoje právě v období dospívání. Zde nejvíce sílí tendence k negaci a vzdoru vůči autoritám, a to zejména při autoritativním typu výchovy. Právě v tomto období je nezbytné přistupovat při výchově k dospívajícímu s respektem, preferovat demokratický styl výchovy, při tom však mít jasně a pevně nastavená pravidla a dbát na jejich dodržování. *Při výchově dospívajících jsou ve výhodě hodnoty, které „prostě jsou“, aniž by je vychovatel výslovně doporučoval. Hodnoty estetická a umění, různých mimořádných výkonů, proslulost některých osobností, vědců, umělců, sportovců, ale bohužel i „šoumenů“ a jiných pochybných veličin, nejsou pocítovány jako vnější nátlak. Naopak jsou svobodně – právem i neprávem voleny, obdivovány a napodobovány*⁴⁷. Dobrovolné aktivity mívají mnohem intenzivnější výchovný efekt díky vnitřní motivovanosti. **„Kdo nedbá, aby byl vyučován, toho budeš marně vyučovatí, dokud u něho neprobudíš vřelý zájem o učení“** (J. A. Komenský).

---

⁴⁵ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 41

⁴⁶ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 262

⁴⁷ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 207

Hodnoty, které člověk přijme a uznává, jsou formovány nejen na základě výchovy, ale i vzdělávání, neboť výchovu a vzdělávání od sebe nelze oddělit. Výchovou i vzděláváme, a vzděláváním zároveň vychováváme⁴⁸. Jedna složka doplňuje a zároveň podmiňuje složku druhou. Výchova a vzdělávání se podílí na utváření osobnosti člověka, jeho schopností a dovedností, vědomostí a znalostí, hodnot a postojů, zkrátka jeho kompetencí. Výchovou a vzděláváním bychom měli jedince směřovat k seberozvoji.

Výchovná situace je taková situace, která zpodobňuje běžnou životní situaci, je však obohacena edukačním záměrem pedagoga, a to ať již přímou regulací vývoje výchovné situace nebo navázáním na zkušenosti z této situace vyplývající. Za výchovnou situaci z toho hlediska lze považovat i návštěvu divadelního představení s doprovodem „pedagoga“. Záměrně uvádím slovo pedagog v uvozovkách, protože v tomto případě mám na mysli pedagoga v širším smyslu slova. Kohokoliv, kdo dospívajícího při této návštěvě doprovází a podnítl ho po zhlédnutí divadelní inscenace o tomto kulturním zážitku přemýšlet v hlubším slova smyslu a vytvářet si z něj závěry.

Výchova probíhá kladením požadavků na daného jedince, ať již v podobě dodržování pravidel, norem a zákonů, tak formou dodržování morálních zásad. Tyto požadavky musí být opodstatněné, logické a přiměřené, jinak se výchova mívá účinkem⁴⁹. Výchova probíhá buď přímým (direktivním) způsobem, např. prostřednictvím systému odměn a trestů, nebo nepřímo (regulovaně), kdy vychovávající pouze reguluje, podporuje, příp. omezuje výchovně působící podněty. Výchova by měla probíhat při současném zachování respektu a úcty k vychovávanému. Tímto způsobem je pak výchova doprovázená i sociálním učením, které je založeno rovněž na úctě k člověku⁵⁰.

Český vzdělávací systém i přes veškeré snahy o reformu je stále založen převážně na pasivním přijímání vědomostí. Učí dítě znát a pamatovat si,

---

⁴⁸ PELCOVÁ, Naděžda. Hodnotová výchova a výchova k hodnocení. *Pedagogika* [online]. 3/2013. Str. 285 - 300 [cit. 24. května 2016]. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1083&lang=cs>. ISSN 2336-2189

⁴⁹ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 251 - 252

⁵⁰ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 190 - 191

reprodukovat učivo a pochopit jednotlivé vztahové vazby, ale neučí ho prožívat emoce, jednat a tvořit, aktivně objevovat⁵¹. Přitom jakákoliv informace, která působí na emoce, se stává výchovným prostředkem (Herbart). Způsob užití výchovných prostředků se nazývá výchovnou metodou. Výchovné metody mohou být morální, estetické, sociální, ekologické, sebevýchova atd.. Přemíra trestů ve výchově může zdánlivě přinášet své ovoce v podobě poslušnosti a dodržování a plnění požadavků, avšak většinou se nejedná o internalizaci, ale pouze o strach z trestu, poslušnost z donucení. Naopak takový přístup může až vyvolat odpor k hodnotám, které se snaží vychovatel vychovávanému tímto způsobem vštípit. Použití jakéhokoliv trestu musí být vychovávanému vysvětleno. Jen tak je schopen přijmout takovou zkušenost a vyvodit z ní požadovaná nápravná opatření v podobě budoucího vyvarování se nežádoucímu chování. Trest musí být adekvátní provinění, užívaný obezřetně a s mírou a měl by být kompenzován pochvalou (odměnou) při nápravě viny. Účinnější, i když časově náročnější, je metoda laskavého přístupu či realizace výchovy prostřednictvím vhodných podnětů. Ale přehánět se to nesmí ani s odměnami, jinak pak ztrácí svůj účinek. Nejlepší metodou se zdá být metoda přirozených následků (J. J. Rousseau), která trestá v podobě přirozené reakce na chování člověka, *ne jako projev vychovatelovy libovůle*⁵². Je dobré nechat dítě nést si následky za své chování (opět v přirozené a adekvátní míře, nenecháme pochopitelně dítě někoho zabít, aby poznalo pocit viny za smrt člověka), aby pochopilo, že když se bude chovat určitým, nežádoucím způsobem, vyvolá to určitou, pro něj nepříjemnou reakci.

Výchova je proces dlouhodobý, celoživotní. Obecně lze říci, že se v průběhu života člověk posouvá od direktivní výchovy přes regulovanou až k sebevýchově.

Cílem výchovy je v člověku rozvinout takovou osobnost, která bude schopná *myšlenkové sebereflexe (moudrost), morálního sebeřízení (svědomí), estetického sebevýrazu (vkus, vztah k umění)*⁵³ a dalšího seberozvoje.

---

⁵¹ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 49

⁵² ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 256

⁵³ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 208

Osobnost, která bude svobodná, ale zároveň zodpovědná. Zodpovědná vůči sobě, ostatním lidem, přírodě i budoucnosti. Bude se aktivně spolupodílet na společenském životě, bude ho dále zlepšovat a bude odolná vůči negativním a patologickým jevům. Cílem výchovy je nejen kultivace a enkulturace člověka, ale celé společnosti, včetně rozvoje a zachování tradic a hodnot.

Výchova v současných podmínkách nemá jednoduchou úlohu. Musí čelit negativním vlivům reklamy a masmédií, následkům technizace a globalizace, nadměrnému množství podnětů, které člověka doslova zaplavují informacemi, v nichž je někdy velmi těžké zachovat si objektivní a racionální postoj. Tak si člověk v zájmu své vlastní ochrany začíná budovat jakýsi obranný štít vůči všem těmto vlivům, nicméně se pak stává imunní i vůči podnětům krásným a hodnotným. To se pak nutně musí odrazit na obecně uznávaném hodnotovém systému současné společnosti.

1.3.2 Hodnotová výchova

Na utváření osobnosti člověka působí rodina (v užším i širším pojetí), učitelé, spolužáci, kamarádi, partneři, sportovní kolektiv, televize, literatura, divadlo, zkrátka všechno, čeho se daný jedinec ve svém životě účastní. Toto působení může být pozitivní (pak se jedná o výchovu) nebo negativní (i to může plnit výchovnou funkci, avšak zpravidla až v tzv. formativním období, kdy je už jedinec schopný si uspořádat a vyhodnotit získané informace a vyvodit z nich adekvátní závěry a odmítnutí vlivu tohoto negativního působení jako nežádoucího).

Ať se mění postavení rodiny v současné době jakkoliv, bezesporu zůstává rodina (a to v jakékoliv podobě soužití) první sociální skupinou, která působí významně na dítě a jeho rozvoj. Je prvním reprezentantem sociálního učení, předkládá a učí dítě prvním návykům, postojům a morálce. Zkrátka plní svou socializačně – výchovnou funkci a vytváří hodnotovou základnu člověka.

Hodnotová výchova ovlivňuje a určuje chování a emoce jedince, pomáhá mu vytvářet si hodnotové postoje. Hodnotová výchova hraje klíčovou roli při generačním přenosu obecně uznávaných hodnot ve společnosti. Vede k hodnotové orientaci, tedy určení a přijetí toho, co je potřebné a důležité. Základním smyslem hodnotové výchovy není učit, co to je hodnota a jaké hodnoty

známe, ani předávat již hotové hodnotové systémy, nýbrž naučit člověka chtít, mít a ctít hodnoty, rozumět jim a odlišovat je.

V současné době, pro níž jsou charakteristické rychlý vědeckotechnický pokrok a materialismus na úkor životního prostředí a vyšších, duchovních hodnot, je nezbytné přistupovat k hodnotové výchově velmi kriticky.

1.3.3 Výchova ve volném čase a pro volný čas

Volný čas je takový, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, dle našich zájmů a přináší nám pocit radosti, uspokojení a uvolnění. Měl by plnit zejména funkci relaxační, ale může plnit i funkci výchovnou a preventivní. Při nadbytku volného času se jedinec může nudit a může pak zapadnout do negativně orientovaných společenských skupin, které mu v tu danou chvíli nudné nepřijdou. Trávení volného času má přispívat k formování takových rysů osobnosti člověka, jako jsou sebedůvěra, solidarita, radost ze života, schopnost kritického myšlení, vědomí nutnosti respektu a sebekázně, sebepoznání, seberealizace, láska ke krásnu atd.. Návštěvy divadla patří mezi relaxační a odpočinkové aktivity.

Díky vědeckotechnickému pokroku stále více lidské práce je nahrazováno prací strojů. Tím se zvyšuje pracovní tempo a produktivita, ale také volný čas lidí. Trávení volného času bezprostředně souvisí s hodnotovým systémem jedince, proto je důležité vést mládež ke kvalitnímu využívání tohoto času. *Kulturní a volnočasové orientace krystalizují kolem 16 let věku*⁵⁴. Velký výzkum o volnočasových aktivitách provedl v letech 1982, 1984, 1992 a 1996 mezi 15 – 18-ti letými český sociolog Petr Sak⁵⁵. Dle této studie se náctiletí nejčastěji věnovali v 80. a 90. letech ve svém volném čase sledování televize, poslechu rozhlasu a hudby, četbě knih, novin a časopis a povídání si s přáteli. Naopak návštěvy divadla nepatřily k příliš vyhledávaným aktivitám těchto věkových skupin (obsazovaly jedny z posledních pozic mezi uvedenými 22 možnými alternativami)⁵⁶. Lze předpokládat, že v současné době se posunuly mezi nejčastější aktivity dnešní mládeže i internet, čas strávený hraním her (na

---

⁵⁴ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.. Str. 166

⁵⁵ SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8. Str. 142

⁵⁶ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.. Str. 166 - 167

PC i různých herních konzolích) a povídání si s přáteli online, což nepřímo vyplývá i z jiných sociologických průzkumů, které byly v posledních letech provedeny mezi dospívajícími a mladými lidmi.

V polovině dubna letošního roku odstartovala Česká televize ve spolupráci s Českým rozhlasem projekt **Generation What, mezinárodní projekt průzkumu veřejného mínění** mezi mladými lidmi ve věku od 18 do 34 let. Poprvé byl realizován ve Francii v roce 2013. V letošním roce se ho účastní již 10 evropských zemí. Cílem multimediálního projektu Generation What?, který spojuje internetový dotazník a multimediální dokumentární portrét současné mladé generace v různých evropských zemích, je zmapovat, co zajímá současnou generaci mladých lidí, jejich postoje a názory a další socio - kulturní fenomény současnosti. Partnerem a odborným garantem Generation What? je Sociologický ústav Akademie věd ČR. Projekt nemá charakter vědecky objektivního sociologického průzkumu, ale i tak mohou jeho výsledky leccos o dnešní mladé generaci vypovědět. K počátku června se zúčastnilo dotazníkového šetření přes internet kolem 2000 respondentů ve věku 16 – 17 let napříč celou ČR. Více než 50% dotazovaných bylo někdy v nějaké zájmové organizaci spojené se sportem. Téměř 40% dotazovaných bylo někdy v nějaké zájmové organizaci spojené s uměním. Na dotaz, zda by mohli být šťastní bez internetu, odpověděla více než polovina, že ano, bez novin 80% respondentů a bez televize dokonce 85%. Naopak bez hudby by dokázalo být šťastných jen 14% dotazovaných a bez knih 37% dotazovaných. Bez sportu by nedokázalo být údajně šťastných 68% dotazovaných, bez kina, filmů a seriálů 55% a bez přátel 92%. Z tohoto výzkumu samozřejmě ještě nevyplývá, že internet, televize nebo noviny nepatří mezi vyhledávané volnočasové aktivity lidí mezi 16 – 17 roky, avšak výsledky probíhajícího průzkumu přesto naznačují jisté změny v trendech a prioritách současného dospívajícího⁵⁷.

1.4 Socializace a její vliv na tvorbu hodnot

Socializace se uskutečňuje ve společenských a mezilidských vztazích. Vlastnosti lidí, kteří se pohybují v nejbližším okolí dítěte a vztahy mezi nimi, to je nejsilnější

---

⁵⁷ NICK, Christophe, Alexandre Brachet a Margaux Missika, Generation What?. *Generation-what.cz* [online]. ©2/2016 [cit. 2016-06-07]. Dostupné na: <http://www.generation-what.cz>

faktor působící na hodnotový systém člověka od jeho nejútlejšího věku. Socializace však představuje celoživotní proces, v průběhu něhož si jedinec osvojuje určité formy chování a jednání, postoje, hodnoty, kulturu i jazyk a tak se začleňuje do společnosti. Přijímá a osvojuje si pravidla společnosti, ve které žije, a přizpůsobuje se jim⁵⁸.

Nedostatečný proces socializaci, ať již způsobený vrozenými vlastnostmi člověka nebo vadným působením prostředí, ústí v deviantní chování, které si vyžaduje jako nápravu následnou resocializaci. Socializace probíhá, stejně jako výchova, již od raného věku dítěte. Nejprve v rodině prostřednictvím identifikace se svými vzory, poté postupným osamostatňováním, vytvářením a zpevňováním si vlastních způsobů chování, vztahů a postojů, až přechodem k recepci a internalizaci sociálních rolí. Socializace probíhá jak v rodině, tak ve škole, pracovním kolektivu, partě, zájmovém uskupení, partnerském vztahu či při volnočasových aktivitách. Tedy i např. při návštěvě divadelního představení nebo prostřednictvím médií. *Různí socializační činitelé (rodina, škola, masmédiá, atd.) vytváří protikladné socializační tlaky*⁵⁹.

Při procesu socializaci dochází k přijímání sociálních rolí člověkem. Socializace probíhá zejména prostřednictvím sociálního učení. Sociálním učením se člověk učí sociální komunikaci, osvojuje si sociální normy a sociální dovednosti, formuje si svůj charakter. Sociálním učením a jeho fázemi se zabýval ve svém výzkumu i Robert L. Selman (nar. 1942), který ve svém učení spojil teorii kognitivního vývoje dle Piageta a morálního vývoje dle Kohlberga a definoval 5 stupňů přejímání sociálních rolí v tzv. Selmanově modelu (Social role taking stages). Dle jeho charakteristiky se dospívající dokáže vymanit ze svých způsobů nahlížení i z hledisek druhých, a dokáže zaujmout neutrální perspektivu třetí osoby. Postupně se utváří v osobnost schopnou chápat své myšlenky a jednání⁶⁰. Dospívající se při procesu socializace osamostatňuje, odpoutává se od rodiny a navazuje nové, diferencovanější vztahy s jedinci obojího pohlaví.

---

⁵⁸ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 54 - 57

⁵⁹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 81

⁶⁰ SELMAN, Robert L. *The growth of interpersonal understanding: developmental and clinical analyses*. New York: Academic Press, 1980. ISBN 0126364508.

Socializace probíhá způsobem buďto formálním (specializované instituce, např. škola, profesionálové, např. pedagog), nebo neformálním (hlavním cílem není samotná socializace, je však součástí daného procesu). Primární socializace probíhá v rodině a dochází při ní k osvojování si základních návyků kulturních, etických i hygienických a utváření základních vztahů a vazeb. K sekundární fázi socializace dochází jak v rodině, tak i v širším okolí člověka, ve škole, mezi vrstevníky, přáteli, atd.. Jedinec se v rámci ní učí navazovat a udržovat vztahy a vhodně se chovat. Tzv. dosocializace, neboli terciální fáze socializace, zahrnuje období rané dospělosti, kdy člověk zakládá svou vlastní rodinu, zahajuje pracovní proces a přebírá nové sociální role (zaměstnanec, manžel, partner, rodič). Divadlo se podílí na sekundární socializaci neformálním způsobem.

Proces socializace probíhá součinností vnějších (prostředí, výchova) a vnitřních (aktivita, dědičnost) faktorů. Zatímco dědičnost a prostředí jsou faktory objektivní, dané, aktivita a výchova patří mezi faktory subjektivní, ovlivnitelné.

Při procesu socializace dochází k tzv. enkulturaci, čili osvojení si kultury dané společnosti (ať již vědomé, či nevědomé) jedincem, při které si jedinec uvědomuje svou existenci v součinnosti se společností a kulturou, v níž žije.

Socializace spolu s výchovou pomáhají jedinci začlenit se do společnosti, ale zároveň se před vlivem společnosti dostatečně chránit vytvářením si své vlastní autonomie. Socializace je nezbytným procesem pro každého z nás, neboť na základě ní dochází k *sociální harmonii a sladění se s lidmi kolem nás*⁶¹. Socializace má za cíl vytvořit z člověka tvora společenského, který umí žít ve společnosti ostatních. Zároveň si lidská pokolení díky socializaci předávají a udržují zvyky, návyky a tradice (svou kulturu). Socializace se spolupodílí na rozvoji sebeuvědomování, utváření myšlení, cítění a jednání. Konečným cílem úspěšné socializace je, že se člověk ve svém jednání řídí společenskými normami, aniž by přitom byl uplatňován vnější tlak. Vytváří se tak individuální, zároveň však obecně akceptovatelný a žádaný systém rolí, hodnot, zvyků a návyků u každého z nás.

---

⁶¹ GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Přeložil Markéta BÍLKOVÁ. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6. Str. 116

Divadlo má schopnost podílet se na socializaci člověka prostřednictvím zástupného učení. Tedy takového sociálního učení, při němž je sehrána scéna prakticky napodobující žádoucí či nežádoucí vzorce chování a vztahů, ukazující hodnoty různé úrovně a jejich vlivy na život člověka apod. (tzv. dramatizace). Na divákovi pak je, zda přijme či nepřijme ponaučení, zpevní si na základě shlédnutého příběhu své vlastní vzorce, postoje a hodnoty, či je určitým způsobem přehodnotí a upraví.

1.5 Prostředí

1.5.1 Vliv prostředí na tvorbu hodnot

Ovlivňuje naši osobnost více prostředí, v kterém žijeme, či geny? To je otázka, která je a byla předmětem zkoumání v mnoha výzkumech, kterou však dosud nikdo přesně nezodpověděl. Vliv prostředí na vývoj osobnosti zkoumá ve své teorii behaviorismus. Vlivu prostředí na formování osobnosti připisují behavioristé zvlášť významné místo, stejně tak jako výchově. Výstižně popsal vliv prostředí na utváření hodnotového systému člověka rakouský pedagog a psychiatr Rudolf Dreikurs (1897 – 1972), který specifikoval následující interakce:

- *Žije-li dítě v ovzduší kritiky, učí se odsuzovat druhé;*
- *žije-li dítě v ovzduší nevraživosti, učí se nenávidět;*
- *žije-li dítě v ovzduší výsměchu, učí se nejistotě;*
- *žije-li dítě v ovzduší výčitek, učí se pociťovat vinu;*
- *žije-li dítě v ovzduší snášlivosti, učí se být trpělivé;*
- *žije-li dítě v ovzduší povzbuzování, učí se smělosti;*
- *žije-li dítě v ovzduší oceňování, učí se kladně hodnotit druhé;*
- *žije-li dítě v ovzduší přímosti, učí se být spravedlivé;*
- *žije-li dítě v ovzduší bezpečí, učí se důvěřovat druhým;*
- *žije-li dítě v ovzduší uznání, učí se sebedůvěře;*
- *žije-li dítě v ovzduší přátelství a lásky, učí se nacházet a projevovat lásku ve světě⁶².*

---

⁶² SMĚKAL, Vladimír. Osobnostní determinanty uplatnění etických hodnot v chování dětí a mládeže – jak využívat psychologii v etické výchově?. *Paidagogos* [online]. 31.1.2013. Ročník 2012, číslo 2. Str. 4 – 29 [cit. 15. června 2016]. Dostupné na [www: http://paidagogos.net/issues/2012/2/article.php](http://paidagogos.net/issues/2012/2/article.php)

Každé prostředí se skládá ze dvou základních složek – z části materiální (věcné, prostorové) a z části sociálně-psychické (osobnostně vztahové). Obě složky zastávají v rozvoji jedince významnou roli. O míře jejich vlivu, jakož i vlivu prostředí na osobnost člověka se vedou již celá staletí různé diskuse, úvahy a výzkumy. Výraznou osobností, zabývající se touto problematikou, byl francouzský filozof Charles Louis Montesquieu (1689 – 1755), který se vůbec poprvé věnoval podrobnému studiu prostředí a analýzám faktorů, které jej determinují ve vztahu k vývoji člověka a společnosti. Stejnou problematikou se ve svých studiích zabýval i anglický filozof John Locke (1632 – 1704), který považoval vliv vnějších podmínek na rozvoj osobnosti člověka za rozhodující. Řada psychologů a sociologů v průběhu 19. století se pak zabývala faktory ovlivňující vývoj osobnosti člověka a mírou jejich vlivu, kdy poměřují zejména velikost vlivu dědičnosti a prostředí. Prostor za významný faktor ovlivňující vývoj a růst osobnosti jedince považuje např. i rakouský lékař a psycholog Alfred Adler (1870 – 1937), zakladatel a hlavní představitel psychologického směru nazvaného individuální psychologie. Adler považoval společenské prostředí v čele s rodinou za hlavní prostředek formující psychický vývoj dítěte. „*Reakce dítěte se formují pod vlivem podnětů, které přichází z vnějšího světa*“⁶³. Dnes již nikdo nepochybuje, že vývoj osobnosti člověka je ovlivňován nejen dědičnými predispozicemi, ale i modely chování typické pro tu kterou společnost v daném prostředí existující (A. I. Bláha, český sociolog – „sociální dědičnost“). Celý proces utváření osobnosti je velmi složitou záležitostí, a přes veškeré výzkumy, které v této oblasti byly provedeny, není možné jednoznačně určit, jaký faktor je v tomto procesu rozhodující (geny, prostředí, výchova, vzdělání, ...). Nepřímým výchovným vlivem prostředí se zabýval mj. i český pedagog Jiří Pelikán.

Životní prostředí je prostor, ve kterém člověk žije, reaguje na jeho podněty a je s ním v interakci. Vztahy člověka v prostředí lze charakterizovat na třech úrovních – vztah člověk a příroda (živá i neživá), vztah člověk a kultura, ve kterém dochází k uspokojování kulturních potřeb člověka a k jeho kultivaci, a samotné mezilidské vztahy. *Ve formativně působícím prostředí je nejvlivnější jeho složka*

---

⁶³ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 103.

*sociální – živí lidé, jejich vztahy a vlastnosti*⁶⁴. Člověk se se svým prostředím buďto ztotožní nebo ne. Pak hovoříme o tzv. maladaptaci.

Obecně lze říci, že se prostředí skládá ze tří základních prvků, prostředí materiálního, společenského a kulturního (hmotné a duchovní statky vytvořené činností člověka). Obsahuje elementy jako věda, příroda, kultura, umění, morálka, tradice apod.. Prostředí lze rozlišovat i podle velikosti, od makroprostředí až po mikroprostředí, jehož vliv na formování osobnosti člověka je po všech stránkách nejzásadnější. Nicméně každé mikroprostředí je určeno makroprostředím, jehož součástí je. Z výchovného hlediska rozdělujeme prostředí podle podnětů, kterými působí na člověka, na prostředí podněťově chudé, resp. přesycené (z hlediska frekvence působení podnětů), prostředí podněťově jednostranné, resp. mnohostranné (z hlediska pestrosti podnětů), a prostředí podněťově zdravé, resp. vadné (z hlediska kvality podnětů, které v prostředí působí). Ideálním prostředím pro kvalitní výchovu jedince je prostředí s přiměřeným množstvím podnětů, podněťově mnohostranné, které u jedince podporuje všestranný a harmonický rozvoj jeho osobnosti a samozřejmě prostředí podněťově zdravé. Prostředí je vždy přítomné každému lidskému jednání. Člověk často na základě změny prostředí mění své chování a jednání. Působení prostředí na člověka je buďto spontánní, přirozené nebo uměle vyvolané, tzv. výchovné působení prostředí. Pravidlem je, že čím méně má vychovávaný pocit, že je vychováván, tím efektivnější výchova je. Toto pravidlo má obzvláště silné postavení v období dospívání. Prostředí, jakož i kulturní hodnoty a jejich kvalita, ovlivňují vývoj hodnot u každého z nás.

1.5.2 Vliv kulturního prostředí na tvorbu hodnot

Vliv kultury se projevuje kulturně specifickou modifikací určitých vrozených sklonů, a v podstatě tedy také určitým předprogramováním chování, a zejména pak určitými imperativy (příkazy a zákazy), regulujícími lidské chování⁶⁵. Z toho vyplývají obecné charakterové rozdíly mezi příslušníky evropské, americké, africké či asijské kultury, ale i rozdíly mezi jednotlivými národnostmi. Každá

---

⁶⁴ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 206

⁶⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. Str. 82

kultura je založena na svých specifických tradicích, zvycích, obyčejích, mravech, náboženství a zákonech, které mají vliv na všechny členy její společnosti a zároveň mají za následek výraznou diferenciaci mezi jednotlivými národy a etniky. Co je významné či pozitivně vnímáno ve společnosti jedné, nemusí být přijímáno stejně ve společnosti druhé.

Člověk je ovlivněn kulturou hned od narození. Intenzita a kvalita interiorizace (vnitřního přijetí) kulturních hodnot je závislá na prostředí, ve kterém vyrůstá, a lidech, kteří se pohybují v jeho nejbližším okolí. Kulturní prostředí, které je velmi těsně spjato s prostředím společenským, charakterizují v širším úhlu pohledu materiální a nemateriální výsledky lidské činnosti, které toto prostředí utváří. Je to protiklad přírody. Kultura je neoddělitelná součást existence společnosti. Jakákoliv společnost vždy vytváří kulturu, existuje-li kultura, musí existovat vždy společnost. Kulturu tvoří bohaté soubory hodnot, které člověk objevuje a vytváří k uspokojení svých potřeb⁶⁶. V užším pojetí jde tedy především o uspokojování duchovních potřeb člověk. Kulturu tak lze popsat jako cílevědomou činnost, která vyúsťuje v hodnoty (světový názor, životní postoj, náboženství, morálka, etika, filosofie, estetické, umění) a tyto hodnoty ovlivňují všechny ostatní činnosti člověka. Hlavním cílem kultury je kultivace lidských vztahů. *Výchova z kultury nutně vychází, na ni navazuje, v ní nalézá svůj smysl a význam. Výchova plní funkci přenosu kultury v zájmu uchování a dalšího rozvoje kulturních hodnot. Funkce výchovy jako přenosu kultury má dvojí, vzájemně podmíněný cíl: jak mnohostrannou prosperitu společnosti, tak žádoucí, systému přiměřené chování členů dané společnosti a jejich optimální rozvoj*⁶⁷. Kultura vychovává člověka tím, že jej přeměňuje v procesu humanizace. Jejím úkolem je reprezentovat kladné mezilidské vztahy ve společnosti. Zdravě a pozitivně formovaná osobnost se projevuje moudrostí, nadhledem, snášenlivostí a tolerancí, odpovědností, důstojným chováním a zdravým úsudkem a přitom si zachovává svoji individualitu

---

⁶⁶ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 169

⁶⁷ KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str. 173

a odlišnost. *Možnosti kulturního vyžití jsou nepochybně významnou determinantou rozvoje osobnosti dětí a mládeže*⁶⁸.

Plošně celou společností ovlivňují osobnost člověka v nemalé míře masmédiá. Zahrnují nás nepřeborným množstvím více či méně podstatných informací. Seznamují nás se současnými i minulými výsledky umělecké činnosti ve všech podobách, avšak tím rovněž částečně nahrazují bezprostřednost a hloubku prožitku, které umění nabízí v podobě nezprostředkované. Média se tak podílí na utváření hodnotového systému každého z nás. Umění se stává dostupné široké mase lidí, avšak kvalita takto nabízeného umění a jeho vliv na naše hodnoty upadají, stávají se pouhou náhražkou skutečného prožitku a skutečného života⁶⁹. Původní poslání kultury, kterým je probouzet v člověku dobré city, hledání a objevování ušlechtilého ducha v každém z nás, je nahrazováno novým posláním kultury – maximálním ziskem. Orientuje se na průměrnost, jednoduchost, požitkářství a konzumnost, čímž tyto faktory ve společnosti dále ukotvuje. Je to trend posledních desetiletí. Je to následek toho, že se lidská společnost má stále lépe, má stále více volného času, ale neumí ho kvalitně a smysluplně využít. Lidé žijí stále více hédonismem a materialismem, i přes dostatek volného času jsou v neustálém stresu a spěchu, přehlceni informacemi a podněty. Pak je velmi těžké uvědomovat si v tom nadbytku všeho, co je skutečně hodnotné a cenné. Masmédia disponují ohromnou mocí a vlivem na utváření veřejného mínění a vnímání současného obrazu společnosti. Mělo by být posláním každého z médií usilovat o nápravu současné krize hodnot a svůj vliv zaměřit na hledání cesty z tohoto konzumního, avšak nehodnotného stylu života dnešní společnosti.

1.5.3 Postavení divadla v současném kulturním prostředí

*Kultura už přestala být výsledkem svébytnosti jedince. Je neosobní a zcela (až na vzácné výjimky) podléhá trhu*⁷⁰. A mezi tyto výjimky, troufám si říct, patří kultura divadelní. O tom, že divadlo má v našem životě specifické postavení, svědčí i fakt, že na rozdíl od ostatních komerčních oblastí, kde hlavním

---

⁶⁸ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 130.

⁶⁹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 73

⁷⁰ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. Str. 74

marketingovým nástrojem je všudypřítomná reklama, zde je rozhodujícím faktorem doporučení druhých⁷¹. Divadlo sice kopíruje a je ovlivněno vývojem ve společnosti, přesto ctí a zakládá si na zachování po staletí uznávaných hodnot. Zejména pak, že má být prvkem nejen zábavným a oddechovým, ale rovněž poučným, že má poskytovat pokud možno širokospektrý umělecký zážitek hodnototvorného druhu a uspokojovat tak co nejširší škálu tzv. vyšších potřeb.

V minulosti sloužilo divadlo především jako nástroj komunikace, jako prostředek pro přenos a sdílení názorů a informací. Dnes, v době rozvinutých telekomunikačních technologií, slouží divadlo jako kvalitní náplň využití volného času, společenská událost, zdroj zajímavých a dnes neobvyklých podnětů pro diváky i nástroj zábavy. Pro divadelní představení je typická neobvyklá interakce mezi účastníky (umělci a diváky), protože to, jak celé představení vyzní a dopadne, záleží samozřejmě především na výkonu samotných aktérů, ale výsledek ovlivňuje i momentální atmosféra v publiku, jeho otevřenost a reakce, které svým naladěním dotváří průběh celého představení. Tato oboustranná komunikace, přímý, bezprostřední kontakt s divákem, je však zároveň i výhodou divadla a odlišující prvek od ostatních forem umění i typů médií. Divadlo je živé médium, které je tradiční a zároveň schopné reflektovat aktuální změny ve společnosti, odrážet obraz společnosti i sdělovat své názory a myšlenky a nutit diváka k zamyšlení nad různými problematikami současného světa. Kvalita divadelní produkce sice má vliv na návštěvnost, zejména z dlouhodobého hlediska, není však absolutně rozhodujícím faktorem. Naopak zdá se, že *potřeba divadla jako způsobu prožívání je tak silná, že i nespokojený divák se do divadla vrací*⁷².

Umění jako součást kulturního prostředí má formativní vliv na vztah jedince k druhým lidem, k práci, k sobě samému i k překonávání překážek⁷³. Kvalitní

---

⁷¹ ŽANTOVSKÁ, Irena. Divadlo a jeho divák v éře krize hodnot. In *Divadlo v období hodnotové krize*, Banská Bystrica, 27. – 28. listopadu 2015. časopis MediasRes [online]. 2015. [cit. 19. května 2016]. Dostupný na: < <http://www.mediasres.cz/kultura/2938-irena-zantovska-divadlo-a-jeho-divak-v-ere-krize-hodnot.htm>>

⁷² ŽANTOVSKÁ, Irena. Divadlo a jeho divák v éře krize hodnot. In *Divadlo v období hodnotové krize*, Banská Bystrica, 27. – 28. listopadu 2015. časopis MediasRes [online]. 2015. [cit. 19. května 2016]. Dostupný na: < <http://www.mediasres.cz/kultura/2938-irena-zantovska-divadlo-a-jeho-divak-v-ere-krize-hodnot.htm>>.

⁷³ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7. Str. 259

umění (v jakékoliv podobě) má vliv na morální a estetické hodnoty člověka. Výhodou dramatického umění je, že spojuje vjemy vizuální a sluchové (na rozdíl například od hudby, literatury či výtvarného umění, které podněcují vždy jen jeden z vjemů), a tím mnohem intenzivněji dokáže inicializovat emoce, formovat postoje a názory, rozvíjet myšlení ve všech jeho formách, i když k tomu obvykle nedochází bezprostředně a jednostranně pouze vlivem dramatického umění. Vždy musí být toto působení následně vhodně podpořeno ať již druhou osobou, či samotným divákem.

Přes veškeré současné trendy divadelní návštěvníci vnímají divadlo jako součást běžného života, ne jako přežitek v dnešní době moderních technologií, jak vyplývá z dvouletého výzkumu mezi studenty a absolventy vysokých škol do přibližně čtyřiceti let věku, který provedla Irena Žantovská, spisovatelka, režisérka a zároveň pedagožka⁷⁴. Z výzkumu rovněž vyplývá, že pro běžného divadelního návštěvníka se obvykle návštěvy divadla stanou běžným a vyhledávaným způsobem trávení volného času, součástí jeho životního stylu. Obecně platí, že divadelní diváci jsou spíše starší osoby. Avšak lze předpokládat, že čím mladší divák, tím silnějším formativním vlivem může divadlo působit na rozvoj jeho osobnosti. Návštěva divadla plní funkci společenské komunikace (málokdo z nás navštíví divadlo sám) a samotná společenská funkce návštěvy divadla se stává neoddělitelnou součástí tohoto kulturního zážitku. Odjakživa je návštěva divadla vnímána jako společenská událost.

Přínos divadla v procesu utváření hodnot spočívá ve schopnosti vyvolat emoce a zamyšlení, které mohou vést k vytvoření závěrů a postojů, na jejichž základě člověk může přehodnotit svůj hodnotový systém, změnit či upravit své vzorce chování a tím se formovat. Míra tohoto vlivu závisí jak na charakteru diváka, jeho ochotě přijímat vysílané signály a podněty, tak i na schopnosti umělců zapůsobit na diváka a předat mu žádané informace v podnětné formě. Divadlo nemá schopnost přímo vychovávat a dlouhodobě působit na člověka, spíše se jedná o předávání podnětů k zamyšlení a záleží pak na samotném člověku, které podněty rozpozná, ocení a přijme a které bude ignorovat. Divadlo je druh

---

⁷⁴ ŽANTOVSKÁ, Irena. Divadlo jako komunikační médium. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2012. ISBN 978-80-7331-243-5.

prostředí, a od tohoto určení se také odvíjí jeho role a vliv při utváření hodnot jedince. Dle Žantovské je hlavním přínosem divadla jeho schopnost vyvolat v člověku emoce, které mohou vést až k přijetí konkrétních postojů a jim odpovídajícím vzorců chování. Síla tohoto vlivu je velmi těsně spjata se způsobem hereckého i dramatického provedení, jež by toto spoluprožívání mělo umožnit. Negativním znakem je krátkodobost tohoto vlivu, účinek divadelního představení je příliš krátký na to, aby sám o sobě mohl přímo formovat osobnost člověka, ale je významný jako vodítko, námět k zamyšlení, jako inspirace pro tvorbu nebo aktualizaci hodnot člověka⁷⁵.

Divadelní kultura v sobě skrývá velký potenciál právě pro svou nedirektivní a neautoritativní formu předávání vyšších hodnot, jakými jsou estetika, etika, ale i další hodnoty v závislosti na charakteru divadelního představení).⁷⁶ Každý z nás touží po emočním zážitku, jako jsou radost, láska, zábava, uvolnění, naplnění, hluboký umělecký zážitek či zamyšlení. A přesně tyto potřeby umí divadlo naplňovat, i když u každého jiným způsobem a v jiné intenzitě.

Je otázkou, zda vyšší věk pravidelných návštěvníků divadel v naší společnosti vyplývá ze skutečnosti, že až ucelením hodnotového systému s důrazem na tzv. vyšší hodnoty vyvstává člověku potřeba uspokojovat je prostřednictvím návštěv divadla, či je to pro to, že současná doba se potýká s tzv. krizí hodnot, o níž již bylo pojednáno v předchozích kapitolách, proto mezi mladšími návštěvníky, kteří se v této krizi hodnot formují, nepatří vyhledávání kulturních aktivit a rozvoj kulturních hodnot mezi priority, nejsou vedeni a motivováni k hledání a osvojování vyšších hodnot. Alespoň směr k odpovědím na tyto otázky by mohl přinést výzkumné šetření mezi středoškolskými studenty, který byl v rámci této práce proveden.

---

⁷⁵ ŽANTOVSKÁ, Irena. Divadlo a jeho divák v éře krize hodnot. In *Divadlo v období hodnotové krize*, Banská Bystrica, 27. – 28. listopadu 2015. časopis MediasRes [online]. 2015. [cit. 19. května 2016]. Dostupný na: < <http://www.mediasres.cz/kultura/2938-irena-zantovska-divadlo-a-jeho-divak-v-ere-krize-hodnot.htm>>.

⁷⁶ KUČEROVÁ, Stanislava. Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3. Str.45

2. VÝZKUMNÁ ČÁST

2.1 Východiska šetření

2.1.1 Cíl šetření a výzkumný problém

Cílem tohoto výzkumného projektu je analyzovat míru **vlivu divadelní instituce na utváření hodnotového systému středoškolského studenta**. Základní výzkumný problém představuje analýza vzájemné závislosti mezi četností návštěv divadelní instituce a utvářením hodnot a životních preferencí u dospívajících, jedná se tedy o kauzální výzkumný problém.

2.1.2 Hypotézy výzkumu

Hypotéza č. 1

Studenti oslovení přímo při návštěvě divadelního představení navštěvují divadlo spíše pravidelně, zatímco studenti oslovení v rámci šetření na středních školách navštěvují divadlo spíše nepravidelně, jen příležitostně (dle jejich subjektivního pohledu).

Hypotéza č. 2

Existují rozdíly mezi pořadím hodnot uvedených v dotazníku u středoškolského studenta, pravidelně navštěvujícího divadlo, a u středoškolského studenta, jenž divadlo navštěvuje pouze nepravidelně či vůbec.

Hypotéza č. 3

Existuje vztah mezi typem školy, kterou student navštěvuje, a četností návštěv divadla.

Hypotéza č. 4

Existuje vztah mezi četností návštěv divadla a preferovanými zájmy studenta.

Hypotéza č. 5

Dívky pociťují větší vliv divadla na utváření jejich hodnot než chlapci.

Hypotéza č. 6

Studenti gymnázií pociťují větší vliv divadla na utváření jejich hodnot než studenti ostatních škol.

Hypotéza č. 7

Existují rozdíly mezi pořadím hodnot u studentů věnujících se aktivně divadlu, než u studentů, kteří se divadlu sami aktivně nevěnují.

Hypotéza č. 8

Studenti, které přivedl k návštěvám divadla vlastní zájem, pociťují větší vliv divadla na utváření svých hodnot, než studenti, které k návštěvám divadla přivedla jejich rodina.

2.2 Metodika výzkumu

Provedený výzkum patří do kategorie kvantitativních výzkumů.

2.2.1 Metoda výzkumu

Šetření bylo provedeno metodou dotazování, při které byl použit dotazník vlastní konstrukce. Hlavní výhodou této metody je relativní časová nenáročnost při získání velkého množství výzkumných dat. Nevýhodou může být špatná definice jednotlivých dotazů (nepřesné či nejasné znění, složitost dotazu, nejednoznačnost dotazu, dvojité otázky, nesmyslné dotazy apod.), chybné porozumění jednotlivým otázkám ze strany respondentů, špatně zodpovězené otázky respondenty (např. zadání zní: „všechny níže uvedené hodnoty seřadte dle důležitosti od 1 – nejdůležitější po 10 – nejméně důležitá, čísla se nesmí opakovat“, a respondent přesto označí tři hodnoty číslem 5, nebo některé hodnoty z řazení vynechá). Aby byly tyto problémy co nejvíce eliminovány, byli pedagogové i divadelní uvaděčky, kteří dotazníky respondentům rozdávali, důkladně seznámeni jak se samotným cílem výzkumu, tak s jednotlivými otázkami dotazníku a správnou formou odpovědí na ně. Rovněž byl na podzim roku 2015 proveden předvýzkum na malém vzorku návštěvníků Jihočeského divadla, jehož hlavním cílem bylo zjistit, zda všechny otázky v dotazníku jsou formulovány srozumitelným, jednoznačným a pochopitelným způsobem a zda odpovědi na ně poskytnou očekávané odpovědi na zhodnocení stanovených hypotéz výzkumu.

Celkem bylo rozdáno v první etapě (Jihočeské divadlo) 170 dotazníků, navraceno jich bylo 122, tedy byla dosažena návratnost 71,76%, v druhé etapě (střední školy v Českých Budějovicích) bylo rozdáno rovněž 170 dotazníků

s návratností 98,23% (167 dotazníků). Větší návratnost dotazníků v druhé etapě byla zajištěna jednoznačně způsobem distribuce dotazníků. V Jihočeském divadle průběh divadelního představení neposkytoval jinou možnost, než pro dotazování respondentů využít čas před samotným představením či v průběhu přestávky, tedy časově velmi omezenou dobu. Navíc dotazování dotazník od uvaděčky obdrželi a byli poučeni o smyslu i cílech šetření i o místě, kam mají vyplněný dotazník odevzdat, nicméně bylo na rozhodnutí dotazovaného, zda dotazník vyplní a vrátí, či nikoliv. Oproti tomu na středních školách probíhalo dotazníkové šetření pod přímým dohledem pedagoga v rámci vyučování, tudíž dotazování nedostali téměř žádný prostor pro to, dotazník neodevzdat. Nicméně v této části výzkumu se častěji vyskytovaly chybně či neúplně vyplněné dotazníky. Připisuji to právě absenci svobodného rozhodnutí, zda dotazník vyplnit či ne, proto někteří studenti zvolili tento způsob „bojkotu“ šetření, ať již z jakéhokoliv důvodu. Jelikož s tímto jevem jsem se při vyhodnocení setkávala napříč školami s víceméně obdobnou frekvencí (cca 1 – 2 dotazníky na školu), nepřipisuji příčinu možnosti chybného vysvětlení projektu a jeho cílů některým z oslovených pedagogů. Tři dotazníky byly z výše uvedeného důvodu vyloučeny z hodnocení úplně, jelikož data zde uvedená byla naprosto jednoznačně irelevantní a většina otázek byla vyplněna v rozporu se zadáním či nebyla vyplněna vůbec, proto je celkový počet dotazníků uvedených 167. I přesto dosáhla celková návratnost dotazníků projektu rovných 85%.

Dotazník byl sestaven tak, aby nebyl příliš dlouhý a složitý, aby bylo jednoduché a rychlé jeho vyplnění (proto nebyly zvoleny otevřené otázky), aby byl jasně formulovaný a zároveň poskytl vhodné informace k vyvození adekvátních závěrů ke zvolenému výzkumnému problému. Vzor dotazníku tvoří jednu z příloh této práce.

V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni s cílem dotazníkového šetření a způsobem užití jeho výsledků, způsobem vyplnění a odevzdání dotazníku (poslední ve výčtu pouze v případě dotazníků použitých v Jihočeském divadle).

Samotný dotazník sestává z 15-ti otázek. Faktografické otázky mají čísla 6, 13 a 15 (pohlaví a typ školy). Zbylé otázky se již vztahují k zadanému výzkumnému problému. Použity byly uzavřené, škálované a polouzavřené otázky. U každé otázky je uvedeno vysvětlení, jakou formou správně na otázku odpovědět.

2.2.2 Výzkumný soubor

Výzkum probíhal od ledna do června 2016, jednak v prostorách Jihočeského divadla v Českých Budějovicích během divadelních představení a jednak v prostorách středních škol v Českých Budějovicích. Celkem bylo osloveno 340 středoškolských studentů, a to nenáhodným, dostupným výběrem. Výzkum probíhal ve dvou etapách. Nejprve byli osloveni středoškolští studenti, kteří ve zkoumaném období navštívili některé z vybraných divadelních představení Jihočeského divadla. Poté probíhalo výzkumné šetření na středních školách, a to bez ohledu na to, zda jejich studenti divadelní instituce navštěvují či nikoliv. Do projektu bylo celkem zapojeno 5 středních škol – Gymnázium v České, Gymnázium J. V. Jirsíka, Střední škola obchodní, Obchodní akademie a Střední škola polytechnická. Výsledky obou výzkumů jsou sloučeny a hodnoceny společně s výjimkou vyhodnocení závěrů z výsledků šetření pro hypotézu č. 1. Z předběžného vyhodnocení výsledků šetření z obou etap vyplývá, že někteří ze studentů oslovených přímo při návštěvě divadelního představení navštěvují divadlo nepravidelně, pouze příležitostně. Naopak někteří ze studentů oslovených v rámci středních škol navštěvují divadlo pravidelně. Oddělené porovnání výsledků u ostatních hypotéz by bylo z tohoto důvodu složité a nepřehledné, navíc není vzhledem k formulaci jednotlivých hypotéz opodstatněné.

Jak vyplývá z výše uvedeného, výzkumným souborem byli středoškolští studenti jihočeského kraje se zaměřením na území Českých Budějovic a návštěvníky Jihočeského divadla.

2.3 Analýza dat a vyhodnocení výsledků šetření

2.3.1 Zpracování a vyhodnocení statistických dat výzkumu

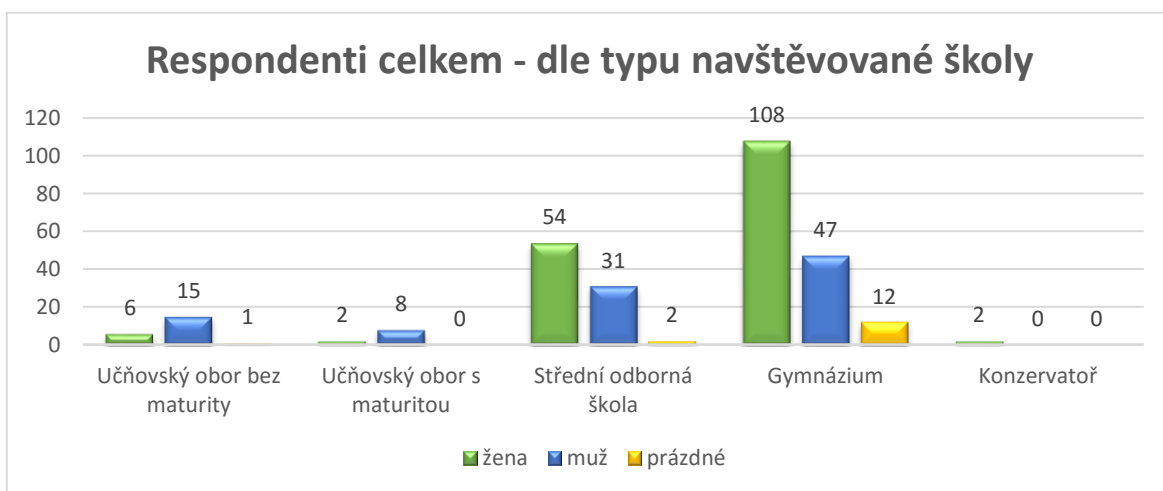
Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 289 středoškolských studentů. Celková návratnost dotazníků byla 85%.

Následující grafy a tabulky ukazují strukturu oslovených respondentů z hlediska pohlaví a typu studované školy. Struktura respondentů oslovených v rámci středních škol je dána výběrem těchto škol (technické obory, ekonomické obory, gymnázia). Zajímavá je struktura středoškolských studentů oslovených při návštěvě Jihočeského divadla, zde naprosto jednoznačně převažují studenti

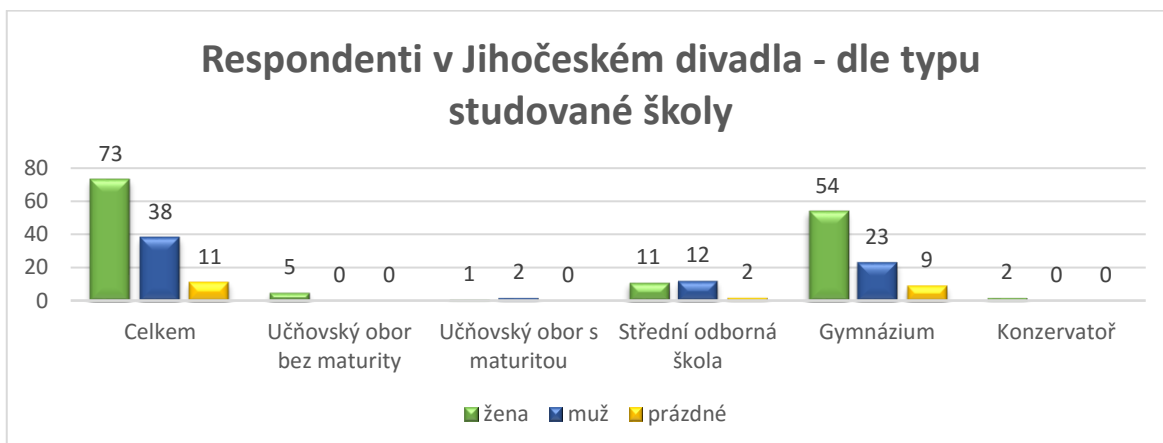

gymnázií. Je otázkou, zda tato převaha pramení z úrovně vzdělávání na gymnáziích, z nároků kladených na intelekt studentů gymnázií či je to jen pouhá náhoda. Vliv může mít i častá spolupráce Jihočeského divadla s českobudějovickými gymnázii, ať již co se nabídky školních představení týče, tak i aktivní spolupráce na vzniku nových představení realizovaných souborem Malého divadla (v současné době se účastní tento soubor Jihočeského divadla mezinárodního projektu Platform Shift+, jenž je zaměřen právě na tvorbu pro teenagery a spolupráci s nimi). V konečném souhrnu se tedy výzkumu zúčastnili především studenti gymnázií (57,8% respondentů), následovaní studenty středních odborných škol (30,1%), pouze 11% tvořili žáci učňovských oborů (s maturitou i bez). V rámci výzkumu v Jihočeském divadle byly rozdíly ještě markantnější – zde 70,5% oslovených respondentů tvořili studenti gymnázií, 20,5% středoškolští studenti a pouhých 7,5% učňové, 1,5% oslovených (v absolutním počtu 2) byli z konzervatoře. Výsledky znázorňují grafy č. 1 a 2.

Graf 1 – Respondenti dle typu navštěvované školy celkem

Graf 2 – Respondenti dle typu navštěvované školy osloveni na půdě Jihočeského divadla

Následující tabulka ukazuje strukturu respondentů dle jejich specializace.

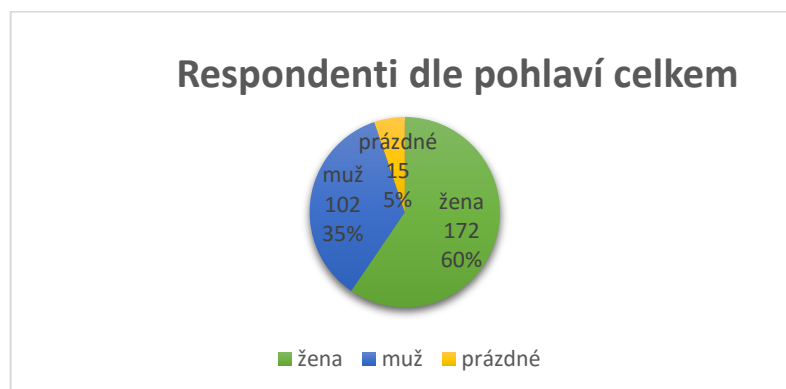
Tabulka 1 – Struktura respondentů dle specializace školy, kterou navštěvují

SOUČET	Celkem	Se všeobecným zaměřením	Se ekonomickým zaměřením	S uměleckým zaměřením	S technickým zaměřením	Jinou.....
žena	172	126	17	7	7	15
	59,52%	43,60%	5,88%	2,42%	2,42%	5,19%
muž	102	49	7	1	35	10
	35,29%	16,96%	2,42%	0,35%	12,11%	3,46%
prázdné	15	5	0	1	3	6
	5,19%	1,73%	0,00%	0,35%	1,04%	2,08%
celkem	289	180	24	9	45	31
	100,00%	62,28%	8,30%	3,11%	15,57%	10,73%

Co se týče struktury respondentů dle pohlaví, jak na středních školách, tak v rámci Jihočeského divadla (tam dokonce ve větší míře) převládaly mezi oslovenými dívky (střední školy – 59%, divadlo – 60% dívek). Tento výsledek odpovídá i všeobecným statistikám týkající se struktury návštěvníků. Například Žantovská ve své studii došla k závěrům, že ženy obecně navštěvují divadlo výrazně více než muži, výjimkou jsou pouze specializovaná publika, např. operní či malých studiových scén, kde dokonce muži v publiku převažují⁷⁷. Náš výzkum na půdě Jihočeského divadla byl v převážné většině uskutečňován při činoherních představeních. Konkrétní výsledky celkové skladby respondentů dle pohlaví znázorňuje následující graf.

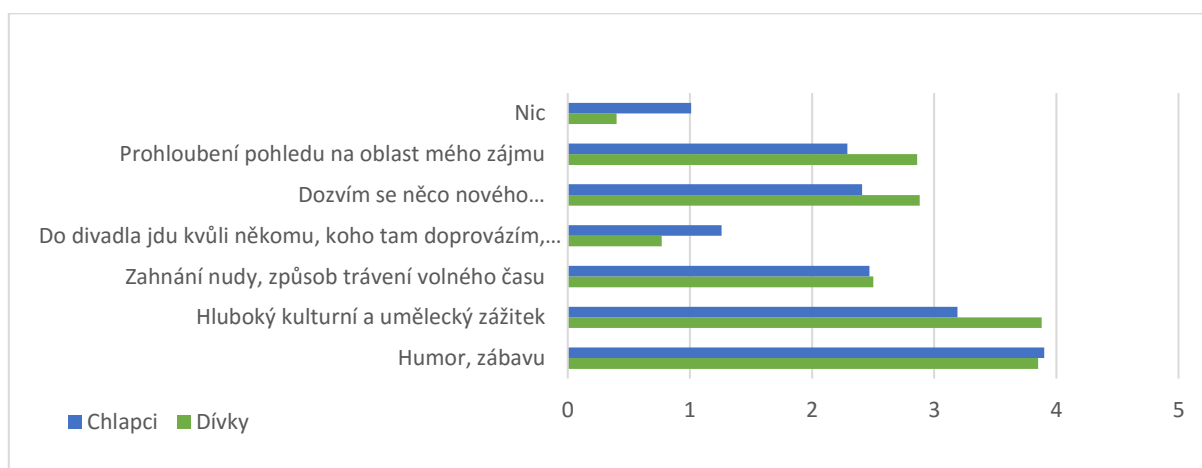
⁷⁷ ŽANTOVSKÁ, Irena. 2012. *Divadlo jako komunikační médium*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2012. 233 s. ISBN 978-807-3312-435

Graf 3 – Skladba respondentů dle pohlaví celkem

Rozbor odpovědí na otázku, co respondenti od návštěvy divadla nejvíce očekávají, ukázal, že studenti středních odborných škol a gymnázií očekávají od návštěvy divadla kromě humoru na téměř stejné úrovni i hluboký kulturní a umělecký zážitek (průměrná přiřazená hodnota 3,8). Na rozdíl od studentů učňovských oborů, kteří když něco očekávají od návštěvy divadla, tak humor a zábavu (průměrná přiřazená hodnota 4), zatímco hluboký kulturní a umělecký zážitek hodnotili v průměru číslem 3 na škále 0 (vůbec) – 5 (zcela). Z hlediska pohlaví vyplynulo, že chlapci více chodí do divadla kvůli někomu, koho tam doprovází (jinak by nešli), než dívky. To odpovídá i výzkumu Žantovské⁷⁸, která rovněž došla ve svém výzkumu k závěru, že iniciátorkami návštěvy divadla bývají častěji ženy než muži.

Graf 4 – Co očekávají středoškolští studenti od návštěvy divadla (hodnoceno na škále 0 (vůbec) – 5 (zcela), v grafu jsou uvedeny průměrné přiřazované hodnoty v dělení dle pohlaví

⁷⁸ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Divadlo jako komunikační médium*. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2012. ISBN 978-80-7331-243-5.

2.3.2 Vyhodnocení hypotézy č. 1

Hypotéza č. 1

Studenti oslovení přímo při návštěvě divadelního představení navštěvují divadlo spíše pravidelně, zatímco studenti oslovení v rámci šetření na středních školách navštěvují divadlo spíše nepravidelně, jen příležitostně (dle jejich subjektivního pohledu). Hledisko pravidelnosti návštěv divadla určuje otázka č. 1 dotazníku. Výsledky šetření nejsou pro tuto hypotézu sloučeny.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 1

Tabulka 2 – Četnost návštěv divadla respondentů

	1. Divadlo navštěvují:						2. Jak často chodíte do divadla:						
	CELKEM	Pravidelně od dětství	Pravidelně poslední rok	Pravidelně poslední 3 roky	Nepravidelně, jen příležitostně	Nenavštěvují	CELKEM	Nejméně 1x týdně	Nejméně 1x za 14 dní	Nejméně 1x za měsíc	Nejméně 1x za 2 měsíce	Nejméně 3x za divadelní sezonu	Méně
JD	122	40	5	15	55	7	122	9	2	20	13	24	54
		32,8%	4,1%	12,3%	45,1%	5,7%		7,4%	1,6%	16,4%	10,7%	19,7%	44,3%
SŠ	167	23	7	10	102	25	167	1	0	7	19	12	128
		13,8%	4,2%	6,0%	61,1%	15,0%		0,6%	0,0%	4,2%	11,4%	7,2%	76,6%
Celkem	289	63	12	25	157	32	289	10	2	27	32	36	182
	100,0%	21,8%	4,2%	8,7%	54,3%	11,1%	100,0%	3,5%	0,7%	9,3%	11,1%	12,5%	63,0%

Jak vyplývá z výše uvedené tabulky, 49,2 % respondentů oslovených při návštěvě divadelního představení navštěvuje divadelní představení pravidelně, zatímco z řad respondentů oslovených na středních školách je to pouze 24%.

V rámci této analýzy bylo zároveň porovnáno pořadí hodnot uvedených v dotazníku u obou skupin středoškolských studentů. Hodnoty byly pomocí funkce „countif“ (sčítání četnosti) nejprve srovnány dle četnosti umístění na jednotlivých pozicích do žebříčku hodnot u obou skupin. Poté byly rovnoměrně rozděleny do 3 skupin dle důležitosti. Výsledky ukazují, že nejsou rozdíly mezi

jednotlivými skupinami hodnot, ale jsou rozdíly mezi pořadím jednotlivých hodnot v rámci těchto skupin, jak znázorňují i následující grafy. Obě skupiny považují za důležité hodnoty „zdraví“, „být šťastný“, „láska“, „rodina“, „přátelé“, ale zatímco např. studenti osloveni na středních školách si nejvíce cenili hodnot „rodina“ a „zdraví“, studenti osloveni při divadelním představení preferovali hodnoty „láska“ a „zdraví“. Za spíše důležité obě skupiny studentů označovaly hodnoty „svoboda“, „úspěch, uznání“, „práce (kariéra)“, „vzdělání“, „volný čas, koníčky“ a „pomoc druhým“. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že zatímco pro studenty oslovené na středních školách byla v rámci této kategorie nejdůležitější hodnota „vzdělání“, pro studenty oslovené při divadelním představení to byla hodnota „volný čas, koníčky“. Poslední skupinu tvoří hodnoty, které byly oběma skupinami označovány na hodnotovém žebříčku respondentů jako nejméně důležité. Spadají sem hodnoty „kultura, divadlo“, „sport“, „peníze, luxus“, „vzhled, krása“ a „moc“. Nicméně u studentů oslovených při divadelním představení byla hodnota „kultura, divadlo“ uváděna v rámci této kategorie jako nejhodnotnější (nejčastěji na 11. místě), a to s výraznou převahou před zbylými hodnotami, zatímco u respondentů oslovených na středních školách byl nejpreferovanější hodnotou v rámci této kategorie sport (v průměru na celkovém 11. místě), zatímco kultura až na 13. místě.

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 1. Respondenti osloveni přímo při návštěvě divadelního představení navštěvují divadlo spíše pravidelně (49,2%), zatímco studenti osloveni na vybraných středních školách navštěvují divadlo spíše nepravidelně, nahodile (76,1 %).

Z výsledků výzkumů tedy vyplývá, že středoškolští studenti, kteří byli osloveni při návštěvě divadelního představení, navštěvují divadlo sice více pravidelně, než studenti osloveni přímo na středních školách, nicméně hodnotu typu „kultura, divadlo“ vnímají spíše jako nedůležitou (míněno z hlediska 16 nabídnutých hodnot v rámci dotazníkového šetření), i když je pro ně důležitější než pro studenty, kteří byli osloveni přímo na středních školách.

2.3.3 Vyhodnocení hypotézy č. 2

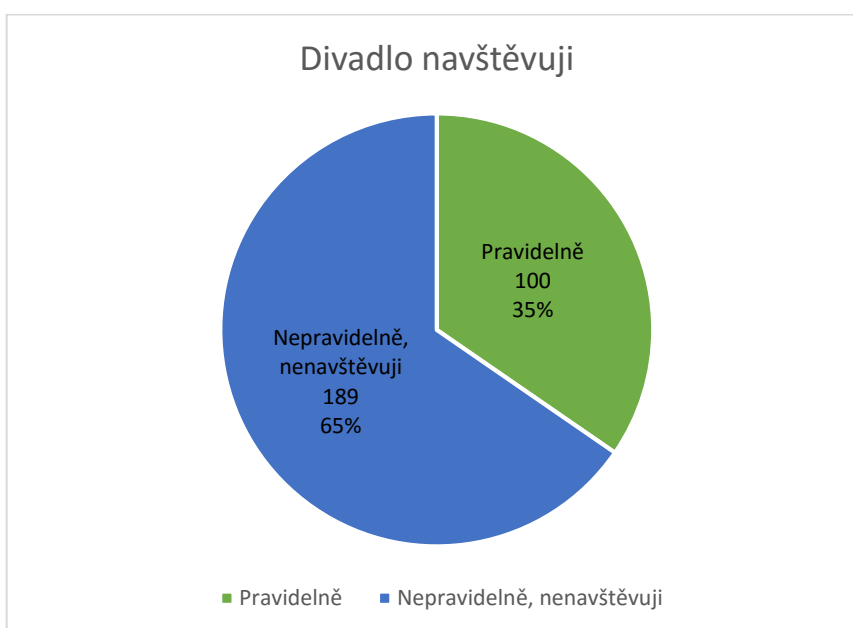
Hypotéza č. 2

Existují rozdíly mezi pořadím hodnot uvedených v dotazníku u středoškolského studenta, pravidelně navštěvujícího divadlo, a u středoškolského studenta, jenž divadlo navštěvuje pouze nepravidelně či vůbec. Hledisko pravidelnosti návštěv divadla určuje otázka č. 1 dotazníku. Výsledky šetření jsou pro tuto a následující hypotézy sloučeny.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 2

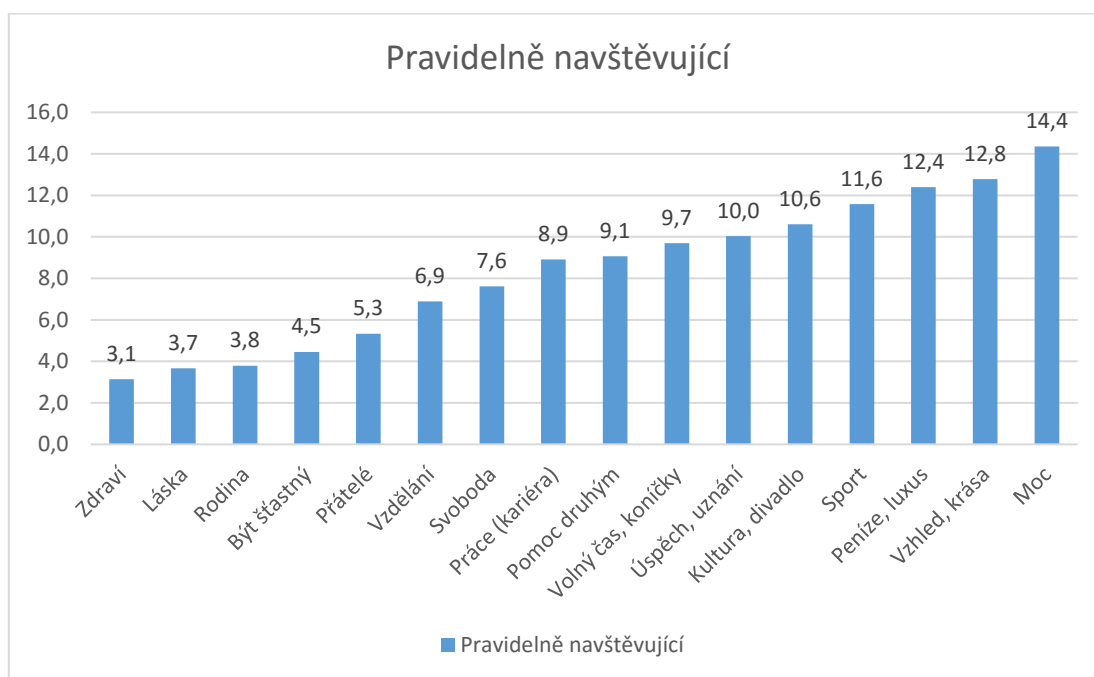
Pro vyhodnocení této hypotézy byly použity odpovědi na otázku č. 1 – jak často respondent navštěvuje divadlo. Odpovědi byly sloučeny do dvou kategorií – pravidelné návštěvy (1. – 3. možnost) a nepravidelné či žádné návštěvy divadla (4. – 5. možnost), respondenti odpovídali dle jejich subjektivního pohledu. Ze všech 289 respondentů divadlo navštěvuje pravidelně 100 dotazovaných, tedy 35%.

Graf 5 – Respondenti v členění dle pravidelnosti návštěv divadla

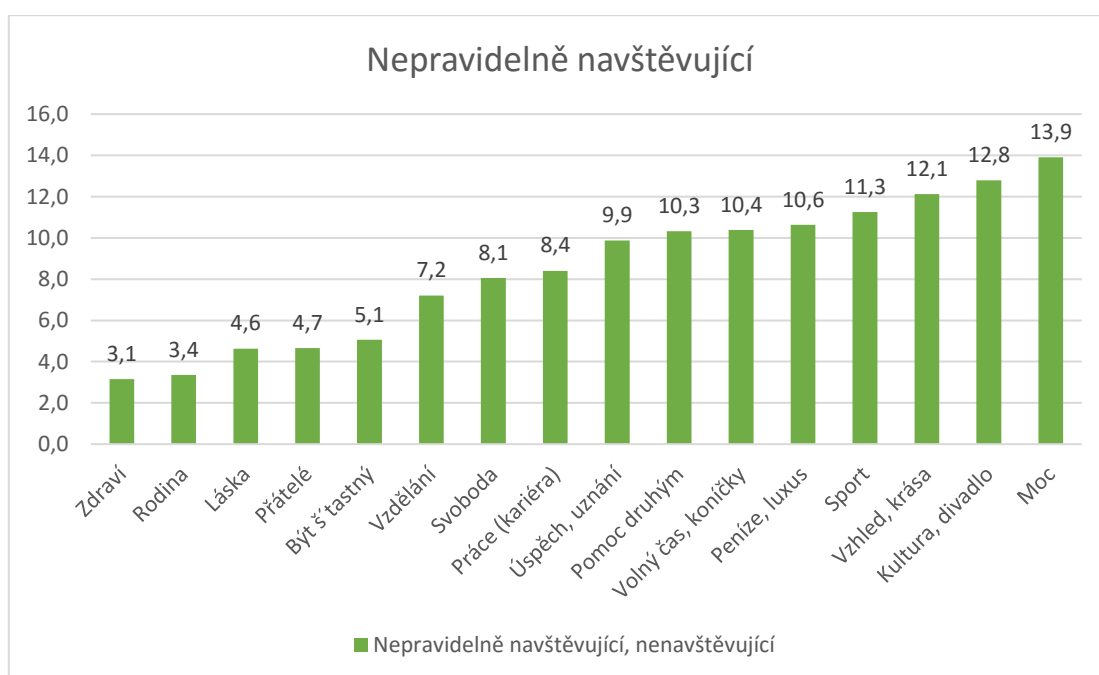

U každé z obou kategorií byly vyhodnoceny jimi uvedené hodnotové žebříčky, a to váženým aritmetickým průměrem. Tedy čím nižší číslo, tím důležitější pro respondenty hodnota byla. Výsledky znázorňují následující grafy. Váhami bylo respondenty určené pořadí u jednotlivých hodnot.

Graf 6 – Hodnotová orientace respondentů pravidelně navštěvujících divadlo

Graf 7 – Hodnotová orientace respondentů navštěvujících divadlo nepravidelně, pouze příležitostně, či divadlo vůbec nenavštěvujících.

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 2, ale výraznější rozdíly mezi pořadím byly jen u hodnot nacházejících se u konce hodnotových žebříčků respondentů. U hodnot uváděných na předních pozicích výrazné rozdíly nebyly shledány, maximálně bylo prohozeno pořadí u dvou po sobě následujících

hodnot. Ze zjištěných výsledků vyplývá, že největší rozdíly mezi oběma skupinami jsou opět u hodnoty „kultura, divadlo“, kterou řadili studenti divadlo pravidelně navštěvující v průměru na 12. místo, zatímco studenti divadlo nenavštěvující pravidelně až na předposlední, 15. místo. Nicméně tento fakt nemá významný vliv na nejvíce preferované hodnoty respondentů, mezi něž u obou skupin patří „zdraví“, „rodina“, „láska“, „být šťastný“ a „přátelé“.

2.3.4 Vyhodnocení hypotézy č. 3

Hypotéza č. 3

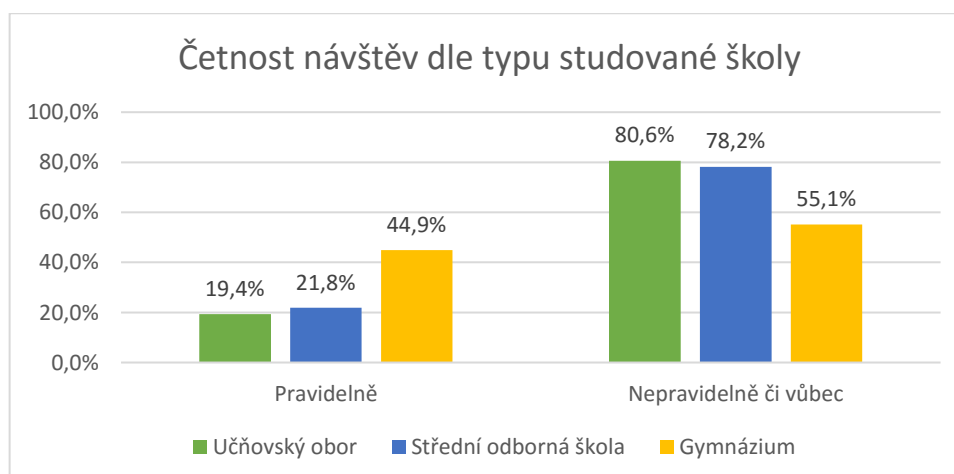
Existuje vztah mezi typem školy, kterou student navštěvuje, a četností návštěv divadla.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 3

Z hodnocení výsledků výzkumu v rámci této hypotézy bylo vyřazeno 11 dotazníků, u kterých respondenti neuvedli typ studované školy, tudíž jejich odpovědi pro tuto hypotézu nebyly adekvátní.

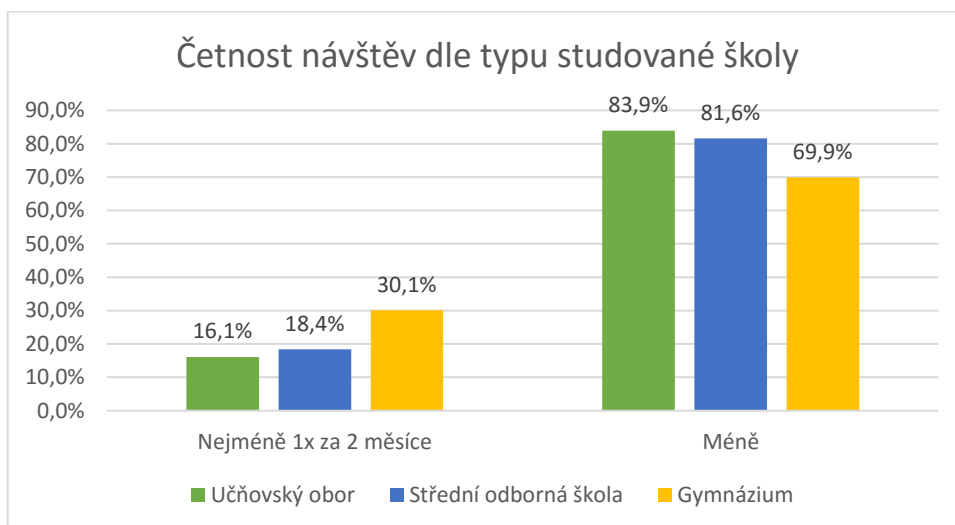
Z analýzy výsledků výzkumu vyplynulo, že nejvíce pravidelně navštěvují divadlo studenti gymnázia (44,9%). Nejvíce nepravidelně, příležitostně, či vůbec navštěvují divadlo studenti učňovských oborů (80,6%), následovaní studenty středních škol (78,2%). Nejméně 1x za 2 měsíce navštěvují divadlo nejvíce rovněž studenti gymnázií (30,1%), zatímco ze studentů středních škol jen to jen 18,4% a mezi studenty učňovských oborů jen 16,1%. Bližší výsledky šetření znázorňují následující grafy.

Graf 8 – Pravidelnost návštěv divadla respondentů dle typu studované školy

Graf 9 - Četnost návštěv divadla respondentů dle typu studované školy

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 3, neboť z výsledků vyplývá, že existuje vztah mezi typem navštěvované školy a frekvencí návštěv divadelních představení. Nejvíce pravidelně a nejčastěji divadlo navštěvují studenti gymnázií, zatímco žáci učňovských oborů navštěvují divadlo nejméně a většina z nich (80,6%) pouze nepravidelně, či vůbec.

2.3.5 Vyhodnocení hypotézy č. 4

Hypotéza č. 4

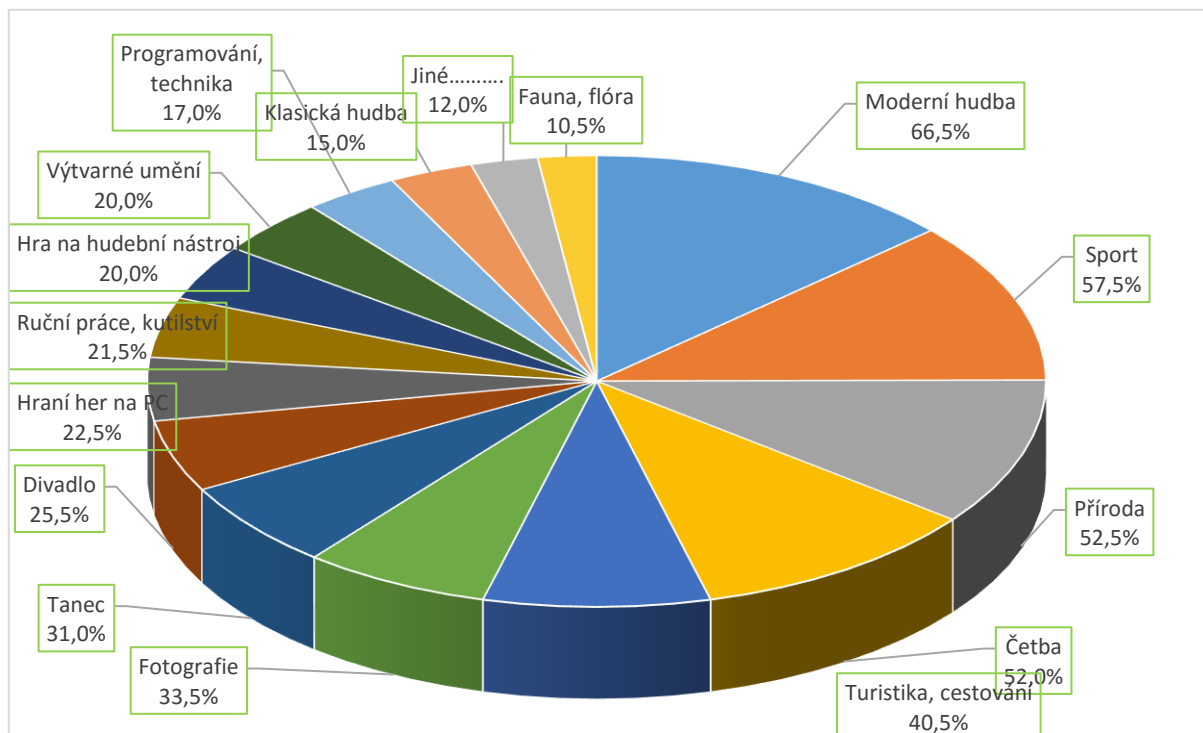
Existuje závislost mezi četností návštěv divadla a preferovanými zájmy studenta.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 4

Otázku týkající se preferovaných zájmů studenta nevyplnilo, nebo vyplnilo nesprávně (označilo více než 5 preferovaných zájmů) celkem 89 studentů. 28% studentů bylo ze skupiny oslovené v rámci středních škol. To bylo zapříčiněno pravděpodobně špatným pochopením zadání, resp. zadávající pedagog nepodal dostatečné vysvětlení k tomu, jak tuto otázku vyplnit. Rovněž již mohla na konci dotazníku, kde je tato otázka umístěna, klesat pozornost respondentů. Zbýlých 72% byli studenti oslovení v rámci návštěvy divadelního představení, tam je možný důvod nedostatek času na kompletní vyplnění dotazníku vzhledem k časovým možnostem, které divadelní představení nabízí. Celkem tedy bylo hodnoceno v rámci této hypotézy 200 dotazníků.

Mezi nejvíce preferovanými zájmy respondentů (40% a více), bez ohledu na četnost návštěv divadla, patří dle výsledků šetření moderní hudba, sport, příroda, četba a turistika, cestování. Naopak k nejméně preferovaným zájmům (20 % a méně) řadili dotazovaní hru na hudební nástroj, výtvarné umění, programování a poslech klasické hudby.

Graf 10 – Preference zájmů respondentů

Co se týče otázky závislosti mezi četností návštěv divadla a preferovanými zájmy studenta, výsledky šetření jsou znázorněny v následující tabulce. Vyplývá z nich, že respondenti častěji navštěvující divadlo jej považují i za svůj zájem. Klasickou hudbu mezi svými zájmy nejčastěji označovali dotazovaní, kteří uvedli, že navštěvují divadlo nejméně jedenkrát týdně. Ostatní zájmy nevykazují žádnou zjevnou závislost na četnosti návštěv divadla.

Tabulka 3 – Preferované zájmy respondentů v závislosti na frekvenci návštěv divadelních představení

	Klasická hudba	Moderní hudba	Hra na hudební nástroj	Sport	Četba	Hraní her na PC	Fauna, flóra	Programování, technika	Fotografie	Příroda	Turistika, cestování	Tanec	Výtvarné umění	Divadlo	Ruční práce, kutilství	Jiné.....	Počet respondentů
Nejméně 1x týdně	10,0%	10,0%	3,3%	6,7%	6,7%	0,0%	6,7%	0,0%	3,3%	13,3%	6,7%	3,3%	3,3%	13,3%	6,7%	6,7%	6
Nejméně 1x za 14 dní	0,0%	10,0%	10,0%	10,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	10,0%	0,0%	10,0%	10,0%	10,0%	10,0%	0,0%	2
Nejméně 1x za měsíc	6,3%	8,4%	4,2%	9,5%	15,8%	2,1%	2,1%	2,1%	3,2%	10,5%	5,3%	6,3%	3,2%	14,7%	3,2%	1,1%	19
Nejméně 1x za 2 měsíce	2,7%	11,8%	3,6%	9,1%	13,6%	0,0%	1,8%	0,9%	7,3%	10,0%	8,2%	3,6%	6,4%	12,7%	3,6%	2,7%	22
Nejméně 3x za divadel. sezonu	3,3%	10,0%	6,7%	15,6%	13,3%	3,3%	3,3%	3,3%	3,3%	7,8%	7,8%	8,9%	3,3%	5,6%	4,4%	0,0%	18
Méně	2,3%	14,9%	3,6%	11,9%	8,7%	6,0%	1,8%	4,2%	7,8%	10,8%	8,7%	6,3%	3,8%	2,0%	4,4%	2,7%	133

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 4. Výsledky šetření ukázaly, že navštěvují-li respondenti divadelní produkci alespoň jednou za dva měsíce, preferují mezi svými zájmy „divadlo“, u četnějších návštěv (nejméně 1x týdně) je to i „klasická hudba“. U ostatních zájmů a jejich preferencí respondenty však není patrná žádná závislost mezi jejich preferencí a četností návštěv divadla respondentů.

2.3.6 Vyhodnocení hypotézy č. 5

Hypotéza č. 5

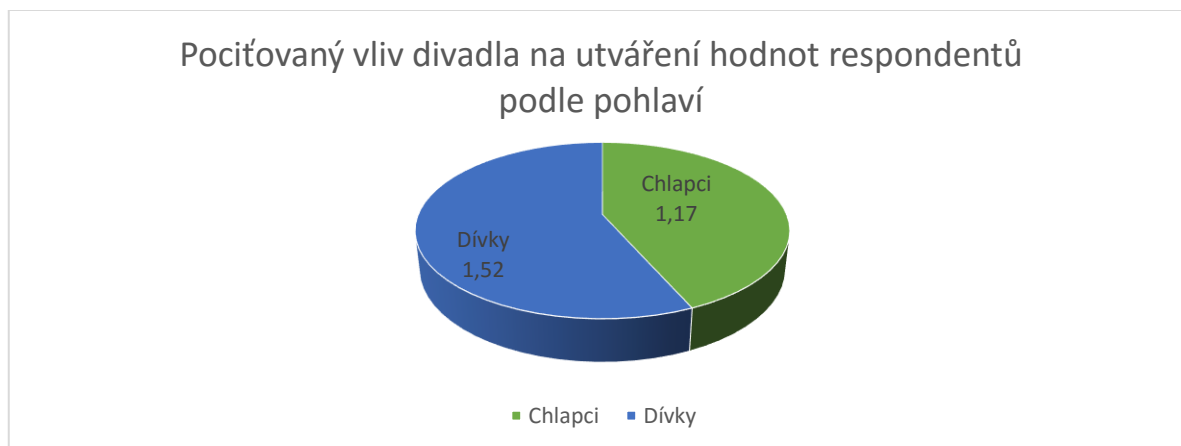
Dívky pociťují větší vliv divadla na utváření jejich hodnot než chlapci.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 5

V provedeném šetření nevedlo 15 respondentů v dotaznících své pohlaví. Tyto dotazníky nebyly pro potřeby této hypotézy hodnoceny. Celkem byly hodnoceny odpovědi 274 respondentů.

Pociťovaný vliv na utváření hodnot respondentů označovali dotazovaní na škále 0 – 5, přičemž 0 značila nejmenší pociťovaný vliv na utváření hodnot, 5 naopak největší. V celkovém hodnocení mezi uvedenými skupinami faktorů dosahovaly nejvyšších hodnot. Tedy byly respondenty pociťovány jako nejdůležitější a nejvlivnější faktory, rodiče a rodina (v průměru 4,27), přátelé a kamarádi (3,8) a ostatní zájmy a volnočasové aktivity (3,5), a to bez významných rozdílů mezi dívkami a chlapci. Pociťovaný vliv divadla na utváření hodnot označovali dotazovaní na škále v průměru číslem 1,39 (tedy je zjevné, že respondenti obecně nepociťují vliv divadla na utváření svých hodnot jako zásadní). Největší vliv divadla na utváření svých hodnot uváděly dívky aktivně se věnující divadlu (2,31), zatímco chlapci aktivně se sami věnující divadlu v průměru přiřazovali vlivu divadla pouze 1,58 bodu na škále. Dle očekávání celkově respondenti aktivně se věnující divadlu vykazovali v průměru větší pociťovaný vliv divadla na utváření svých hodnot (2,11 b.) než respondenti, kteří se divadlu aktivně nevěnují (1,24 b.). Co se týče celkového rozdílu ve vnímání vlivu divadla na utváření hodnot respondentů mezi dívkami a chlapci, dotazované dívky uváděly v průměru hodnotu 1,52 bodu, zatímco chlapci jen 1,17 bodu.

Graf 11 - Pociťovaný vliv divadla na formování hodnot respondentů dle pohlaví

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 5. Dívky v provedeném šetření skutečně uváděly v průměru vyšší hodnoty na škále pocítovaného vlivu divadla na formování svých hodnot než chlapci.

2.3.7 Vyhodnocení hypotézy č. 6

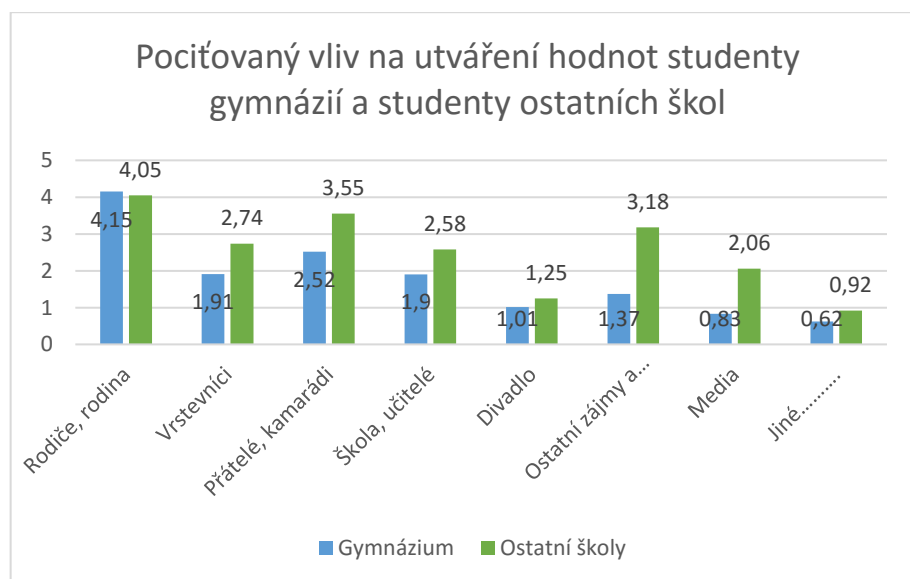
Hypotéza č. 6

Studenti gymnázií pocítují větší vliv divadla na utváření svých hodnot než studenti ostatních škol.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 6

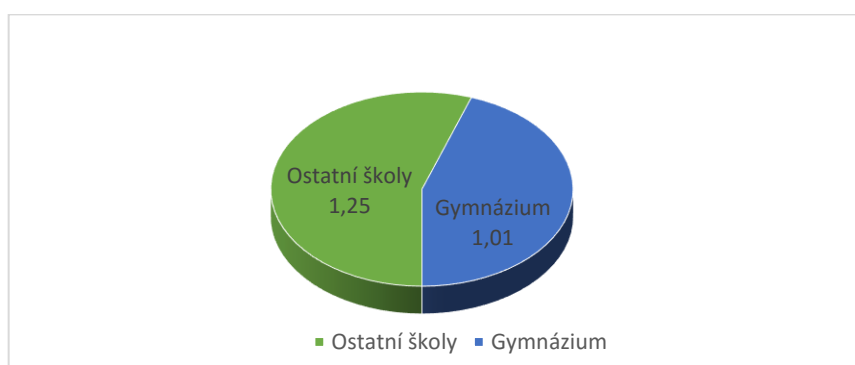
Výsledky výzkumu ukazují, že studenti gymnázia navštěvují divadlo pravidelněji a častěji než studenti ostatních škol, kteří se zúčastnili šetření. Zatímco 58,3% studentů ostatních škol uvedlo, že divadlo navštěvují pouze nepravidelně, příležitostně a 19,7% dotazovaných dokonce že vůbec (pouze 22% dotazovaných chodí do divadla dle jejich názoru pravidelně, 17,4% nejméně 1x za dva měsíce), mezi studenty gymnázia uvedlo 45,2%, že chodí do divadla pravidelně, 30,6% nejméně 1x za dva měsíce. Z toho by se dalo usuzovat, že rovněž budou pocítovat větší vliv divadla na spoluutváření svých hodnot. Nicméně výsledky šetření tuto skutečnost vyvrátily, jak ukazuje následující graf.

Graf 12 - Srovnání pocítovaného vlivu uvedených faktorů na spoluutváření hodnot u studentů gymnázií a u studentů ostatních škol

Zatímco studenti ostatních škol na stupnici od 0 (vůbec) do 5 (zcela) označovali u pocíťovaného vlivu divadla na utváření svých hodnot v průměru 1,25 b., studenti gymnázií pouze 1,01 b.. Ovšem srovnáme-li jednotlivé faktory dle pocíťovaného vlivu na utváření hodnot do pořadí, zjišťujeme, že u studentů gymnázií je i přes nízkou absolutní hodnotu pocíťován vliv divadla na utváření hodnot jako 6. v pořadí mezi uvedenými faktory, oproti tomu dle hodnocení studentů ostatních škol je to až 7. místo v žebříčku. Je to pro to, že studenti gymnázií pocíťují celkově nižší vliv faktorů uvedených v dotazníku (kromě rodiny) na utváření svých hodnot, než studenti ostatních škol.

Graf 13 – Srovnání vlivu divadla na utváření hodnot studentů gymnázií a studentů ostatních škol

Závěr

Z výsledků výzkumu nelze předpokládat potvrzení hypotézy č. 6. I přesto, že studenti gymnázia dle výsledků šetření navštěvují divadlo pravidelněji a častěji než studenti ostatních škol, nepocíťují větší vliv divadla na utváření svých hodnot. Důvod nebyl tímto šetřením zjišťovaný, ale lze se domnívat, že se gymnazisté mohou cítit méně ovlivnitelní prostředím, že více kladou důraz na svůj vlastní názor a sebeutváření, protože celkově vykazovali u všech uvedených faktorů kromě rodiny pocit nižšího vlivu na utváření jejich hodnot, než studenti ostatních škol.

2.3.8 Vyhodnocení hypotézy č. 7

Hypotéza č. 7

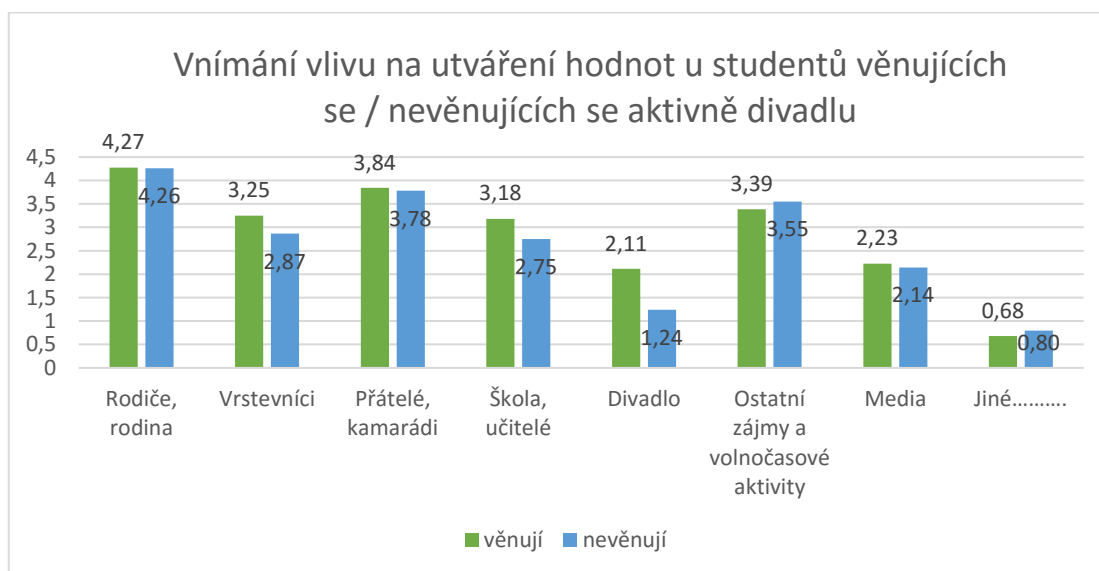
Existují rozdíly mezi pořadím hodnot u studentů věnujících se aktivně divadlu, než u studentů, kteří se divadlu sami aktivně nevěnují.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 7

Ze zpracování tohoto šetření muselo být vyloučeno 15 dotazníků, ve kterých studenti nezodpověděli otázku, zda se sami aktivně věnují divadlu. Celkem tedy bylo posuzováno 274 dotazníků. Ve 44 případech odpověděli dotazovaní na otázku kladně, divadlu se tedy aktivně věnuje 16% respondentů.

Studenti, kteří se sami aktivně věnují divadlu, pociťují výrazně větší vliv divadla na utváření svých hodnot (v průměru 2,11 b.), než studenti, kteří se divadlu nevěnují (v průměru 1,24 b.). Rovněž uvádějí, že pociťují větší vliv svých učitelů a školy na utváření hodnot, což může být zapříčiněno tím, že jejich učitelé se s nimi podílí na dramatické činnosti (např. dramatický kroužek při škole), ale je to jen domněnka, jedna z možných příčin. Skutečný důvod šetřením zjišťován nebyl. Naopak studenti, kteří se sami aktivně divadlu nevěnují, zase uvádí, že je v utváření jejich hodnot více ovlivňují jejich ostatní zájmy a koníčky, a to dokonce větší mírou vlivu (v průměru tomuto faktoru přiřazovali hodnotu 3,55 b. na 5-ti škálové stupnici) než divadlo studenty aktivně se mu věnující. Vlivy ostatních faktorů pociťují obě skupiny studentů obdobně.

Graf 14 – Míra vnímaného vlivu jednotlivých faktorů na formování hodnot studentů věnujících se a nevěnujících se aktivně divadlu

Co se týče pořadí hodnot v hodnotovém žebříčku studentů z obou posuzovaných skupin, nejvýraznější rozdíl byl v pořadí hodnoty „kultura, divadlo“, kterou studenti věnující se aktivně divadlu zařadili na 11. místo, zatímco studenti sami se divadlu nevěnující až na místo 15., tedy předposlední. Ostatní hodnoty byly

řazeny téměř obdobně, jak je patrné i z následující tabulky. Pořadí hodnot bylo vytvořeno pomocí váženého průměru, váhami bylo pořadí, které respondenti přiřadili jednotlivým hodnotám.

Tabulka 4 – Pořadí hodnot studentů, kteří se sami aktivně věnují divadlu, a studentů, kteří se aktivně divadlu nevěnují

Pořadí	Studenti aktivně se věnující divadlu	Studenti nevěnující se divadlu
1	Zdraví	Zdraví
2	Láska	Rodina
3	Rodina	Láska
4	Být šťastný	Přátelé
5	Přátelé	Být šťastný
6	Svoboda	Vzdělání
7	Vzdělání	Svoboda
8	Práce (kariéra)	Práce (kariéra)
9	Pomoc druhým	Úspěch, uznání
10	Úspěch, uznání	Volný čas, koníčky
11	Kultura, divadlo	Pomoc druhým
12	Volný čas, koníčky	Peníze, luxus
13	Sport	Sport
14	Peníze, luxus	Vzhled, krása
15	Vzhled, krása	Kultura, divadlo
16	Moc	Moc

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 7. Studenti aktivně se věnující dramatické činnosti a divadlu subjektivně pociťují větší vliv divadla na utváření svých hodnot, čemuž odpovídá i pořadí v hodnotovém

žebříčku jimi uváděné. V něm řadí divadlo v průměru na 11. místo, zatímco studenti divadlu se nevěnující až na místo 15., tedy předposlední.

2.3.9 Vyhodnocení hypotézy č. 8

Hypotéza č. 8

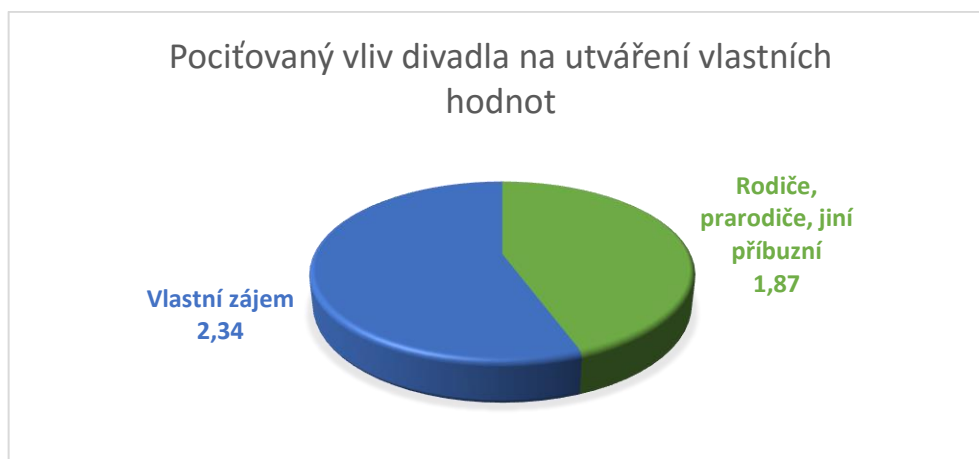
Studenti, které přivedl k návštěvám divadla vlastní zájem, pociťují větší vliv divadla na utváření svých hodnot, než studenti, které k návštěvám divadla přivedla jejich rodina.

Analýza výsledků šetření pro hypotézu č. 8

K návštěvám divadla dle výsledků výzkumu přivedli rodiče či rodina 69 respondentů a 34 respondentů jejich vlastní zájem o divadlo. V této části šetření byly posuzovány odpovědi celkem 100 respondentů, protože tři z respondentů na otázku č. 4 neodpověděli správně, když uvedli více než jen jednu z nabídnutých možností na otázku, kdo je k návštěvám divadla přivedl.

Studenti, které k návštěvám divadla přivedl vlastní zájem, řadili v průměru hodnotu „kultura, divadlo“ na 9. místo v pořadí hodnot v otázce č. 9 v dotazníku, zatímco studenti, které přivedli k návštěvám divadla rodiče, až na 12. místo. Co se týče pociťovaného vlivu divadla na utváření svých hodnot, i zde studenti, kteří navštěvují divadlo z důvodu vlastního zájmu, pociťují větší míru vlivu divadla (v průměru 2,34 b. na škále), než studenti, které do divadla přivedla jejich rodina (1,87 b.). Naopak tito studenti pociťují větší vliv rodičů a rodiny na utváření svých hodnot (v průměru 4,26 b.), zatímco studenti, kteří začali divadlo navštěvovat ze svého rozhodnutí, hodnotili míru vlivu rodiny v průměru 3,78 body.

Graf 15 – pociťovaný vliv divadla na utváření hodnot u studentů, které k návštěvám divadla přivedl vlastní zájem, a u studentů, které k návštěvám divadla přivedl někdo z rodiny

Závěr

Z výsledků výzkumu lze předpokládat potvrzení hypotézy č. 8. Studenti, kteří začali divadlo navštěvovat sami z vlastního zájmu, pociťují, že se divadlo podílí na formování jejich hodnot více než u studentů, které k návštěvám divadla přivedl někdo z jejich rodiny.

2.4 Shrnutí výsledků šetření

Shrneme-li výsledky provedeného šetření, vyplývají z nich následující souvislosti:

- až na nepatrné výjimky všichni oslovení respondenti vnímali jako nejdůležitější z nabídnutých hodnot zdraví, lásku, být šťastný, rodinu a přátele;
- kulturu a divadlo většina z dotazovaných uváděla až na posledních místech, i když např. studenti pravidelně divadlo navštěvující či studenti divadlu se aktivně věnující vnímají tuto hodnotu jako více důležitou než ostatní oslovení studenti;
- stejně tak výsledky šetření ukázaly, že přivedli-li respondenty k návštěvám divadla jejich vlastní zájem (jejich vlastní rozhodnutí), vnímali hodnotu „kultura a divadlo“ výše na svém hodnotovém žebříčku (v průměru 9. místo) než studenti, které k návštěvám divadla přivedli rodiče (až 12. místo);
- výsledky výzkumu rovněž potvrdily hypotézy, že dívky, studenti aktivně se věnující divadlu a studenti, kteří začali divadlo navštěvovat sami, z vlastního zájmu, subjektivně pociťují větší vliv divadla na formování svých hodnot než chlapci, studenti divadlu se aktivně nevěnující či studenti, které k návštěvám divadla přivedli rodiče;
- naopak studenti gymnázií, i když dle výsledků šetření chodí z oslovených skupin studentů do divadla nejvíce pravidelně a nejčastěji, pociťují tento vliv na relativně nízké úrovni, a to např. až o polovinu ve srovnání se studenty, kteří se divadlu sami aktivně věnují;
- návštěvy divadla mají dle výsledků šetření vliv i na preferované zájmy studentů. Z výzkumu vyplynulo, že studenti, kteří navštěvují divadlo nejméně 1x za dva měsíce častěji mezi svými zájmy uvádí divadlo a klasickou hudbu.

Ze závěrů šetření je patrné, že jeho výsledky nepotvrdily naší domněnku, že díky tzv. krizi hodnot, s kterou se současná doba potýká, souvisí nezájem mladých lidí o kulturní, konkrétně divadelní tvorbu. Vždyť jen 16% respondentů oslovených

na vybraných středních školách uvedlo, že divadlo nenavštěvuje vůbec. Návštěvy divadla sice nepatří mezi základní faktory formující hodnoty dospívajících, ale s tím jsme ani nemohli vzhledem k možnostem a funkcím divadla počítat. Přesto jsou důležitým faktorem ve vztahu k utváření hodnot dospívajících.

2.5 Diskuze

Výzkumů se zaměřením na vliv divadelní instituce na formování hodnot jedince nebylo zatím provedeno mnoho.

Jedním z významných z posledních let je výzkum Žantovské, která provedla dvouletý výzkum „Divadlo jako komunikační médium“ mezi studenty a absolventy vysokých škol do cca 40-ti let věku. Hledala v něm odpovědi na otázky, zda vůbec ještě dnešního člověka divadlo zajímá, či zda je výsadou úzké skupinky lidí, jaké jsou hlavní důvody pro návštěvy divadla, zda se jedná o přežitek, jaký efekt pro divadlo má mediální reklama, zda chodí do divadla více muži či ženy nebo jaké žánry jsou v současné době nejvíce oblíbené.

Dle Žantovské je hlavním přínosem divadla jeho schopnost vyvolat v člověku emoce, které mohou vést až k přijetí konkrétních postojů a jim odpovídajících vzorců chování. To potvrdily i výsledky našeho šetření, protože hluboký kulturní a umělecký zážitek očekávali respondenti od návštěvy divadla ve stejné míře jako humor a zábavu. Naš výzkum potvrdil i některé další závěry, ke kterým při své studii Žantovská došla. Například výsledky obou výzkumů dospěly k závěrům, že do divadla chodí více dívky (ženy) než chlapci (muži). Oba výzkumy prokázaly určitý vliv na formování hodnot diváka i to, že návštěvy divadla se stanou postupně součástí jeho životního stylu, že se divadlo stává součástí jeho zájmů, v hodnotové orientaci staví význam kultury a divadla výše než ostatní lidé.

V teoretické části této práce je vyjádřen názor, že lze předpokládat, že čím mladší divák, tím silnějším formativním vlivem může divadlo působit na rozvoj jeho osobnosti. Z tohoto tvrzení by vyplývalo, že středoškolští studenti, zejména ti, kteří divadlo navštěvují pravidelně a často, budou pociťovat silný vliv divadla a kultury na utváření svých hodnot, to se ovšem šetřením nepotvrdilo (byly uváděny v průměru hodnoty něco málo přes 2 body na 5-ti stupňové škále (0 - nejméně, 5 - nejvíce). Nicméně nesmíme zapomínat, že se jedná pouze o vyjádření

subjektivních pocitů dospívajících. Přesto pro jednoznačné potvrzení či vyvrácení této domněnky by bylo potřebné (a bylo by to jistě i velmi zajímavé pro srovnání s výsledky této práce) udělat výzkumné šetření i mezi ostatními věkovými skupinami návštěvníků divadla. Zajímavé by rovněž bylo provést šetření mezi rodiči dětských a dospívajících návštěvníků divadla a zjistit jejich pohled na vliv divadla na hodnotový systém jejich dětí, zda mají pocit, že se divadlo spolupodílí nějakou měrou na formování hodnot jejich ratolestí.

Kultura, a divadlo obzvlášť, v sobě skrývá velký potenciál pro svou nedirektivní a neautoritativní formu předávání vyšších hodnot v podobě estetiky, etiky a dalších hodnot v závislosti na charakteru divadelního představení. Většina z nás touží po emočním zážitku v podobě radosti, lásky, zábavy, uvolnění, naplnění a hlubokého uměleckého zážitku či zamyšlení. A přesně tyto potřeby umí divadlo naplňovat, i když u každého z nás jiným způsobem a v jiné intenzitě, a to i přes relativní krátkodobost tohoto vlivu.

Mezi hlavními problémy provedeného výzkumného šetření patřily v rámci šetření při divadelních představeních nedostatek času k vyplnění dotazníku a malý prostor na kladení otázek a dotazů respondentů zadavatelům dotazníku. V rámci šetření na středních školách byl největším problémem teritoriálně omezené a úzce vymezené území a vysoká chybovost při zodpovídání některých otázek v dotazníku. Řešení se nabízí v podobě kladení většího důrazu na jasné a přesné vysvětlení znění otázky i způsobu odpovědi na ni zadavatelem, a v přípravě dotazníku takového rozsahu a formy, aby čas, který je k jeho vyplnění k dispozici, byl dostačující, příp. zvolit jinou formu organizace vyplňování dotazníků respondenty, a to i za cenu nižší návratnosti dotazníků.

Při zpracování výsledků výzkumu by bylo vhodné pro podrobnější analýzu výsledků použít rovněž složitější statistické postupy ověřování hypotéz než jen aritmetický průměr, vážený aritmetický průměr a modus.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, které faktory působí na dospívajícího při utváření jeho životních postojů a hodnot, jakou pozici v tomto procesu zaujímá divadlo, jakým vlivem se podílí na formování hodnotového systému dospívajícího a zda je či není podpora vlivu divadla žádaná a potřebná.

Teoretická část je věnována definici základních pojmů a vztahů - hodnot, jejich utváření v období dospívání, hodnotovému systému i funkci kultury a divadla při formování hodnot jedince.

Praktická část seznamuje s výsledky dotazníkového šetření, které bylo provedeno za účelem zjištění odpovědí na základní otázky v práci definované.

Celkem bylo stanoveno osm hypotéz. Jejich ověřování v rámci zpracování výsledků provedeného šetření de facto potvrdilo náš předpoklad, že divadlo má vliv na dospívajícího a utváření jeho hodnot, i když v přímém působení pouze marginálním způsobem. V čem vidím smysl divadla i význam výzkumu v rámci této práce provedeného, je zjištění, že oslovení studenti od návštěv divadla očekávají kromě humoru a zábavy silný emoční a umělecký zážitek. A to je přesně to, o co při každém divadelním představení jde – vyprovokovat diváka, aby se zamyslel nad tím, co viděl a slyšel při představení, přijal podněty, které se mu umělci i tvůrci inscenace snažili předložit, a vyvodil si z nich správné závěry a postoje. Protože smyslem každého dobrého a kvalitního divadla je nejen své diváky upoutat a pobavit, ale také jim vnuknout náměty k zamyšlení.

Celou práci bych ukončila citátem českého básníka a dramatika Josefa Kajetána Tyla (1808 – 1856): „Divadlo vychází ze života a do života se vrací“. A já přeji divadlu i nám všem, aby dlouho zůstalo součástí našich životů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot. 2.*, dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Překlad Markéta Bílková. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.

HNILICA, Karel. Systém a dynamika hodnot. *Pedagogika* [online]. 2/2007. Str. 166 – 184 [cit. 5. května 2016]. ISSN 2336-2189. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1355&lang=cs>.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.

KAROLCZAK – BIERNACKA, Barbara. Morální hodnoty společnosti z pohledu mládeže. *Pedagogika* [online]. 4/1990. Str. 429 – 440 [cit. 17. května 2016]. ISSN 2336-2189. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=3834&lang=cs>.

KOHOUTEK, Rudolf. Zájmy, potřeby a hodnotové orientace člověka. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 3. prosince 2009 [cit. 10. června 2016]. Dostupné na www: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka>

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2

KOMENSKÝ, Jan Amos a Jan PATOČKA (ed.). *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

KRAUS, Blahoslav. Utváření hodnotové orientace mládeže v průběhu posledních třiceti let. *Paidagogos* [online]. 31.1.2013. Ročník 2012, číslo 2. Str. 30 - 46 [cit. 15. června 2016]. Dostupné na [www: http://paidagogos.net/issues/2012/2/article.php](http://paidagogos.net/issues/2012/2/article.php).

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Mít pro co žít*. Brno: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.

KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-85668-34-3.

MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

NICK, Christophe, Alexandre Brachet a Margaux Missika, Generation What?. *Generation-what.cz* [online]. ©2/2016 [cit. 2016-06-07]. Dostupné na: <http://www.generation-what.cz>

PELCOVÁ, Naděžda. Hodnotová výchova a výchova k hodnocení. *Pedagogika* [online]. 3/2013. Str. 285 - 300 [cit. 24. května 2016]. ISSN 2336-2189. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1083&lang=cs>.

PRACH, Václav. *Řecko-český slovník*. Praha: Springer a spol., 1942.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ROZKOVCOVÁ, Andrea. Pojem výchova v pedagogice a andragogice. *E-Pedagogium* [online]. III/2014. Univerzita Palackého v Olomouci. © 2010+. Str. 92 - 103 [25. května 2016]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2014/e-Pedagogium_3-2014_online.pdf

SELMAN, R. L. *The growth of interpersonal understanding – Developmental and clinical analyses*. New York : Academic Press, 1980

SELIGMAN, Martin E. P. *Opravdové štěstí: pozitivní psychologie v praxi*. Vydání druhé. Přeložila Ivana PAVLÍČKOVÁ. Praha: Ikar, 2015. ISBN 978-80-249-2944-6.

SMÉKAL, Vladimír. Osobnostní determinanty uplatnění etických hodnot v chování dětí a mládeže – jak využívat psychologii v etické výchově?. *Paidagogos* [online]. 31.1.2013. Ročník 2012, číslo 2. Str. 4 – 29 [cit. 15. června 2016]. Dostupné na www: <http://paidagogos.net/issues/2012/2/article.php>.

SPOUSTA, Vladimír. Krize současné společnosti a proměny hodnot na přelomu tisíciletí. *Pedagogika* [online]. 3/2008. Str. 241 - 252 [cit. 24. května 2016]. ISSN 2336-2189. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1131&lang=cs>.

SPOUSTA, Vladimír. RABUŠIC, L.; HAMANOVÁ, J. (ed.). Hodnoty a postoje v České republice 1991 - 2008. *Pedagogika* [online]. 3/2011. Str. 306 - 310 [cit. 24. května 2016]. ISSN 2336-2189. Dostupné na: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=791&lang=cs>.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

ŽANTOVSKÁ, Irena. *Divadlo jako komunikační médium*. V Praze: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2012. ISBN 978-80-7331-243-5.

ŽANTOVSKÁ, Irena. Divadlo a jeho divák v éře krize hodnot. In *Divadlo v období hodnotové krize*, Banská Bystrica, 27. – 28. listopadu 2015. časopis *MediasRes* [online]. 2015. [cit. 19. května 2016]. Dostupné na: <http://www.mediasres.cz/kultura/2938-irena-zantovska-divadlo-a-jeho-divak-v-ere-krize-hodnot.htm>.

SEZNAM OBRÁZKŮ:

Obrázek 1 – Maslowova pyramida potřeb	19
---	----

SEZNAM TABULEK:

Tabulka 1 – Struktura respondentů dle jejich specializace	50
Tabulka 2 – Četnost návštěv divadla respondentů.....	52
Tabulka 3 – Preferované zájmy respondentů v závislosti na frekvenci návštěv divadelních představení	59
Tabulka 4 – Pořadí hodnot studentů, kteří se sami aktivně věnují divadlu, a studentů, kteří se aktivně divadlu nevěnují	64

SEZNAM GRAFŮ:

Graf 1 – Respondenti dle typu navštěvované školy celkem	49
Graf 2 – Respondenti dle typu navštěvované školy osloveni na půdě Jihočeského divadla.....	49
Graf 3 – Skladba respondentů dle pohlaví celkem.....	51
Graf 4 – Co očekávají středoškolští studenti od návštěvy divadla.....	51
Graf 5 – Respondenti v členění dle pravidelnosti návštěv divadla	54
Graf 6 – Hodnotová orientace respondentů pravidelně navštěvujících divadlo	55
Graf 7 – Hodnotová orientace respondentů navštěvujících divadlo nepravidelně, pouze příležitostně, či divadlo vůbec nenavštěvujících.	55
Graf 8 – Pravidelnost návštěv divadla respondentů dle typu studované školy .	56
Graf 9 - Četnost návštěv divadla respondentů dle typu studované školy	57
Graf 10 – Preference zájmů respondentů	58
Graf 11 - Pociťovaný vliv divadla na formování hodnot respondentů dle pohlaví	60
Graf 12 - Srovnání pociťovaného vlivu uvedených faktorů na spoluutváření hodnot u studentů gymnázií a u studentů ostatních škol.....	61
Graf 13 – Srovnání vlivu divadla na utváření hodnot studentů gymnázií a studentů ostatních škol	62
Graf 14 – Míra vnímaného vlivu jednotlivých faktorů na formování hodnot studentů věnujících se a nevěnujících se aktivně divadlu	63
Graf 15 – pociťovaný vliv divadla na utváření hodnot u studentů, které k návštěvám divadla přivedl vlastní zájem, a u studentů, které k návštěvám divadla přivedl někdo z rodiny	65

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 - Dotazník
- Příloha č. 2 - Zpracování dotazníků vyplněných respondenty při divadelním představení
- Příloha č. 3 - Zpracování dotazníků vyplněných respondenty na vybraných středních školách

DOTAZNÍK PRO STUDENTY

Vážená studentko, vážený studente,

tento dotazník je určen středoškolským studentům. Jeho cílem je zjistit **Vliv divadelní instituce na utváření hodnot středoškolského studenta**. Dotazník bude použit pro potřeby dalšího rozvoje Jihočeského divadla a jeho otevření se středoškolskému studentovi, zároveň bude součástí závěrečné bakalářské práce studentky Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, která toto téma zkoumá.

Dotazník vhodte při odchodu z představení do připravené krabice u šaten. Děkuji.

Není-li uvedeno jinak, označte vždy jen jednu odpověď.

1. DIVADLO NAVŠTĚVUJI:

- pravidelně od dětství
- pravidelně poslední 3 roky
- pravidelně poslední rok
- nepravidelně, jen příležitostně
- nenavštěvuji

2. CHODÍTE-LI DO DIVADLA PRAVIDELNĚ, PAK JAK ČASTO:

- Nejméně 1x týdně
- Nejméně 1x za 14 dnů
- Nejméně 1x měsíčně
- Nejméně 1x za 2 měsíce
- Nejméně 3x za divadelní sezónu
- Méně

3. VYUŽÍVÁTE DIVADELNÍ PŘEDPLATNÉ: ano ne

4. NEJČASTĚJI NAVŠTĚVUJI PŘEDSTAVENÍ SOUBORU:

- činohry opery baletu Malého divadla

5. K NÁVŠTĚVÁM DIVADLA MĚ PŘIVEDL(I):

- rodiče, prarodiče, jiní příbuzní školní povinnosti jiná odpověď.....
- přátelé vlastní zájem náhoda

6. OD NÁVŠTĚVY DIVADLA OČEKÁVÁM (odpověď vyznačte u všech uvedených možností na škále, 0 – vůbec, 5 – zcela):

- humor, zábava 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- hluboký kulturní a umělecký zážitek 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- zahnání nudy, způsob strávení volného času 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- do divadla jdu kvůli někomu, koho tam doprovázím, jinak bych nešel/nešla 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- dozvím se něco nového (z historie, kultury, umění,...), pro tzv. rozšíření obzoru 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- prohloubení pohledu na oblast mého zájmu 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- nic 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5

7. OVLIVNILY NÁVŠTĚVY DIVADLA DLE VAŠEHO NÁZORU VÝBĚR TYPU ŠKOLY:

- ano ne částečně

8. S KÝM DO DIVADLA NEJČASTĚJI CHODÍTE:

- Rodinní příslušníci Spolužáci Do divadla nechodím
 Kamarádi, přátelé S někým jiným

9. STUDUJI ŠKOLU

- se všeobecným zaměřením s uměleckým zaměřením jinou.....
.....
 s ekonomickým zaměřením s technickým zaměřením

10. NÁSLEDUJÍCÍ HODNOTY SEŘAĎTE PODLE DŮLEŽITOSTI (1- nejvíce důležitá X 16 – nejméně důležitá hodnota)

- mít štěstí práce (kariéra) úspěch, uznání zdraví
 láska vzdělání peníze, luxus moc
 přátelé rodina volný čas, koníčky pomoc druhým
 kultura, divadlo svoboda krása, vzhled sport

11. NEJVÍCE SE DLE VAŠEHO NÁZORU PODÍLÍ NA UTVÁŘENÍ VAŠICH HODNOT (odpověď vyznačte u všech uvedených možností na škále, 0 – nejméně, 5 – nejvíce):

- rodiče, rodina 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- vrstevníci 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- přátelé, kamarádi 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- škola, učitelé 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- divadelní instituce 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- Vaše ostatní zájmy a volnočasové aktivity 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- média 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- jiní ..... 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5

12. MEZI VAŠE HLAVNÍ ZÁJMY PATŘÍ (vyberte 5 pro Vás nejdůležitějších zájmů a jejich pořadí vyznačte na stupnici – 1 – největší zájem, 5 – nejmenší zájem, každý z 5-ti vybraných zájmů musí být označen jinou hodnotou):

- Klasická hudba 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Moderní hudba 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- Hra na hudební nástroj 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Sport 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Četba 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Hraní her na PC 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Fauna, flóra 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Programování, technika 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Fotografie 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Příroda 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Turistika 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Tanec 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Výtvarné umění 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Divadlo 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Ruční práce, kutilství 1 – 2 – 3 – 4 - 5
- Jiné..... 1 – 2 – 3 – 4 - 5

13. VĚNUJETE SE SAMI AKTIVNĚ DIVADLU (v jakékoliv podobě – studentské, ochotnické, ...):

ano ne

14. JSTE: žena muž

15. V MÍSTĚ VAŠEHO BYDLIŠTĚ / ŠKOLY SE NACHÁZÍ DIVADLO:

ano ne

16. JSTE STUDENTEM:

- Učňovský obor bez maturity
- Učňovský obor s maturitou
- Střední odborná škola
- Gymnázium
- Konzervatoř
- Jiný typ školy

Děkuji Vám za Váš čas, který jste vyplnění tohoto dotazníku věnovali, a přeji Vám mnoho dalších kulturních i studijních úspěchů.

Hana Častoralová

